

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1892. Andra Kammaren. N:o 29.

Lördagen den 9 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 2 dennes.

§ 2.

Till Kammaren hade inkommit följande sjukbetyg, som upplästes:

Att ledamoten af Riksdagens Andra Kammare, herr friherre A. H. Fock, till följd af muskelreumatism, måste under några dagar hålla sig inne, intygar

Stockholm den 8 april 1892.

A. Werner,
legitimerad läkare.

§ 3.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser:

dels till Konungen:

n:o 26, angående beviljande af vissa förmåner för enskilda jernvägsanläggningar;

n:o 27, angående föreslagna statsbidrag till vägars anläggning och förbättring, bro- och hamnbyggnader, vattenkommunikationer och torrläggning af vattensjuka marker samt angående villkoren för sådana statsbidrags åtnjutande;

n:o 29, angående föreslagna jernvägsbyggnader för statens räkning; samt

n:o 30, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beredande af lånemedel till utveckling af statens telefonväsende;

dels ock till fullmäktige i riksgäldskontoret:

n:o 28, angående ändring i föreskrifterna rörande befattningen med tryckta riksdagshandlingars emottagning, vårdande och utdelning; samt

n:o 31, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beredande af lånemedel till utveckling af statens telefonväsende.

§ 4.

Föredrogs statsutskottets memorial n:o 54, med anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i åtskilliga frågor rörande anslagen under riksstatens femte hufvudtitel.

Punkterna 1—4.

De föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

Punkten 5.

Lades till handlingarne.

Punkten 6.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 5.

Föredrogos hvar för sig och biföllos lagutskottets utlåtanden:

n:o 37, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af § 58 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862; och

n:o 38, i anledning af väckt motion angående ändring i förordningen den 18 september 1862, huru gäld vid dödsfall betalas skall m. m.

§ 6.

Efter föredragning vidare af statsutskottets memorial n:o 55, med förslag till voteringsproposition i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i en fråga rörande anslagen under riksstatens sjunde hufvudtitel, blef den föreslagna voteringspropositionen af kammaren godkänd.

§ 7.

I ordningen förekom härnäst statsutskottets utlåtande n:o 56, i anledning af Kongl. Maj:ts särskilda propositioner angående pensioner för akademiadjunkten L. Edman, provinsialläkaren K. F. Willd, landshöfdingen greve N. H. R. B. Horns enka U. G. Ch. C. Horn, född Sjöcrona, och f. d. öfversten A. J. Wästfels enka L. S. Wästfelt, född Geijer.

Punkterna 1 och 2.

Biföllos.

Under *punkten 3* hemstälde utskottet, med anledning af en af Kongl. Maj:t i ämnet gjord framställning, att Riksdagen måtte medgifva, »att afidne landshöfdingen i Blekinge län m. m. greve Nils Henning Rudolf Bernhard Horns enka Ulrika Gustafva Charlotta Cornelia Horn, född Sjöcrona, må, så länge hon förblifver enka, å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension af 400 kronor, att utgå från och med mars månad innevarande år.»

Angående pension för landshöfdingen greve N. H. R. B. Horns enka U. G. Ch. C. Horn, född Sjöcrona.

Efter föredragning af punkten anförde:

Herr Pehrson i Törneryd: Vid behandlingen af detta ärende inom statsutskottet tillhörde jag dem, som yrkade afslag å denna pension. Då jag det oakadt icke har reserverat mig mot utskottets beslut, så har detta skett i följd deraf, att omedelbart efter detta ärendes afgörande inom utskottet följde hvad som närmast följer i ordningen äfven här i betänkandet, nemligen frågan om pension åt f. d. öfversten A. J. Wästfels enka L. S. Wästfelt, född Geijer. Äfven på denna sistnämnda pension yrkade jag afslag, men denna pension vann understöd äfven af flera ledamöter i statsutskottet från Andra Kammaren, och vid sådant förhållande ansåg jag det icke löna mödan att reservera mig mot dessa båda beslut. Jag har ändå icke velat låta detta tillfälle gå obegagnadt att tillkännagifva, det jag fortfarande håller fast vid den åsigt, hvilken jag så ofta varit i tillfälle att här i kammaren uttala angående dessa enkepensioner, eller att det för mig är svårfattligt, att man af allmänna medel skall bevilja understöd åt enkor och barn, företrädesvis efter personer i samhället, som, säge hvad man vill, dock tillhöra den bättre lottade delen. Åtskilligt annat skulle kunna sägas, men jag har, såsom jag nyss antydt, ofta förut varit i tillfälle att uttala min åsigt i pensionsfrågor, och jag har därför nu endast velat inskränka mig till att tillkännagifva anledningen, hvarför jag icke ansåg det lönande att inom utskottet reservera mig mot besluten.

Angående
pension för
landshöfdin-
gen grefve
N. H. R. B.
Horns enka
U. G. Ch. C.
Horn, född
Sjöcrona.
(Forts.)

Jag gör detta tillkännagifvande så mycket hellre, som jag, då jag vid behandlingen af dessa båda ärenden inom utskottet fann, att pensionsfrågan rörande enkan Wästfelt låg så till, att den antagligen hade att med full säkerhet påräkna Riksdagens bifall, ansåg det icke skäligen kunna ifrågasättas, att vid sådant förhållande pensionen till enkan Horn borde rent afslås, emedan det då skulle blifva en orättvisa begången i fråga om dessa båda personer — må vara att ingendera, enligt mitt förmenande, bör af Riksdagen erhålla understöd.

Jag har, herr talman, velat uttala detta, men har icke något yrkande att göra.

Herr Ola Bosson Olsson: På samma gång jag ber att få instämman med den föregående talaren, vill jag äfven tillägga, att jag af principiella skäl yrkar afslag på detta betänkande. Jag vill icke upprepa de skäl jag så många gånger förut i likartade frågor uttalat, utan yrkar endast afslag.

Herr *Fredholm* från Stockholm instämde i detta yttrande.

Herr Peterson i Hasselstad: Herr talman! Jag har också, ända sedan jag fick äran tillhöra denna kammare, varit af den åsigt, att kammaren icke bör bevilja pensioner åt afidne tjänstemäns enkor och barn, och jag har alltid talat och röstat emot sådana pensioner. Men det har dock icke hjälpt, att Andra Kammaren afslagit dylika framställningar, ty de hafva alltid gått igenom, d. v. s. bifallits i de gemensamma voteringarna, så till exempel i fråga om landshöfdingarne De Marés, Asplunds och Adlercreutz' enkor och nu sist i fråga om landshöfding Gyllenrams dotter.

Jag har velat fästa uppmärksamheten på att dessa ansökningar beviljats, oaktadt jag varit mot dem, och sedan jag nu tillkännagifvit detta, skall jag icke framställa något yrkande.

Herr Lilienberg: Herr talman! Jag skall tillåta mig yrka bifall till statsutskottets hemställan i nu föredragna punkt. Statsutskottet har vitsordat, att grefve Horn användts i många ansvarsfulla och viktiga värf, och detta är äfven öfverensstämmande med verkliga förhållandet. Jag kan dertill lägga, att han varit en ovanligt arbetsam landshöfding och särskildt nitisk för befordrande af Blekinge läns bästa. Man kan nästan säga, att han arbetade ihjel sig, ty han arbetade vida mer än man af honom vid hans höga ålder kunde hafva skäl att begära. Det synes mig som om kammaren nu kunde så mycket hellre bifalla statsutskottets förslag om den blygsamma summan af 400 kronor, som Riksdagen förut gifvit vida större belopp åt enkorna efter landshöfdingarne De Maré i Falun och Asplund i Östersund.

Jag hemställer om bifall till statsutskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Romberg*, *Zotterman* och *Bokström*.

Herr Hedén yttrade: Jag skall anhålla, herr talman, att få anställa en liten jemförelse mellan det nu ifrågavarande fallet och ett tillfälle för nio år sedan, då kammaren hade att behandla en väckt fråga om pension åt enkan efter en annan landshöfding. Jemförelsen utfaller på följande sätt.

I detta fall uppgifves i den kongl. propositionen, att behållningen i boet uppgår till 1,027 kronor 11 öre. Den är således synnerligen ringa, men det är dock någon behållning. I det förra fallet åter, som jag syftar på, befunnos skulderna öfverstiga tillgångarne med 4,650 kronor.

I det förevarande fallet upplyses af handlingarne, att de efterlemnade barnen äro försörjda. I det andra fallet uppgafs, att de efterlevande barnen voro två döttrar, deraf den ena ogift.

I det närvarande fallet upplyses, att enkan har att från civilstatens enskilda enke- och pupillkassa uppbära en pension af 800 kronor. I det föregående fallet hade enkan att från samma kassa uppbära 1,200 kronor, hvilket belopp dock skulle minskas till 800 kronor, när dottern uppnådde 25 år eller före denna tid afede eller blefve gift. Således råder i detta afseende full likställighet.

Nu föreslår Kongl. Maj:t 700 kronor; då begärdes 1,000 kronor och således ett något högre belopp.

En annan omständighet, som kan förtjena något afseende är den, att den landshöfding, om hvars enka det då var fråga, hade tjänat såsom landshöfding i något kortare tid eller från 1866 till 1882, än den nu afidne, hvilken tjänat från 1874 till 1892 och således i omkring 18 år. Men en ytterligare omständighet, som torde hafva mera att betyda, är, att landshöfding Asplund, enligt hvad som framgår af den kongl. propositionen till 1883 års riksdag, ursprungligen hade en lön af blott 8,000 kronor, hvilken summa under åren 1868 och 1871 höjdes med tillsammans 1,600 kronor, hvarefter han först 1875 fick samma belopp, som för landshöfdingarne i allmänhet är bestämdt.

Emellertid, ehuru de behjertansvärda skälen äro alldeles obestriddigt öfvervägande till förmån för propositionen vid 1883 års riksdag, yttrade sig dock i kammaren en nuvarande ledamot af konungens råd i enlighet med några reservanters tillstyrkan, deribland den, som den näst siste i ordningen hade ordet, och hans anförande i frågan är så märkligt, att jag anser mig böra derom erinra kammaren.

Han yttrade: »Jag är ingen vän af dessa enkepensioner. Jag tror att staten slagit in på en oriktig bana, då den börjat gifva sådana, och de kunna enligt min åsigt endast försvaras i det fall, att de afse afhjelpande af de oundgängligaste lefnadsbehofven. Det förefaller mig ock, som om enkepensioner i allmänhet föreslagits endast med afseende derpå. Jag vill endast erinra om den pension, som under innevarande Riksdag beviljats enkan efter regementsläkaren Wiedberg. Denne var en synnerligen förtjenstfull man, och för enkan, som hade fyra oförsörjda barn, det äldsta 13 år, det yngsta 3½ månader gammalt, och uppbar endast 90 kronor i pension från annat håll, föreslog

Angående pension för landshöfdingen greffen N. H. R. B. Horns enka U. G. Ch. C. Horn, född Sjöberona.
(Forts.)

Angående
pension för
landshöfdin-
gen grefve
N. H. R. B.
Horns enka
U. G. Ch. C.
Horn, född
Sjöcrona.
(Forts.)

Kongl. Maj:t en pension af 300 kronor, hvilken, såsom jag nyss nämnde, af Riksdagen beviljades. Här åter är det fråga om en enka, som redan åtnjuter en pension af 1,200 kronor; den kommer visserligen att nedsättas till 800 kronor, men äfven möjligen att ökas med 300 kronor». — Hvad denna möjliga ökning betyder, derom har jag ingen kännedom, hvaremot den eventuella minskningen var en alldeles gifven och påräknelig följd under af mig angifna förut-sättningar. — »Den nu ifrågavarande enkan, fortsätter han, är af ungefär samma ålder som den nyss nämnda, och hon har endast en dotter, som är fullvuxen och således icke behöfver vidare uppfostran. Jag frågar då: förefinnes här verkligen endast det behof, som jag antager, att man velat tillgodose? Föreligger icke här snarare ett förslag att gifva pension, afsedd icke blott att tillgodose de mest oundgängliga lefnadsbehofven, utan äfven *lämpad efter den lefnadsställning, mannen i lifstiden innehaft?*»

Hvad nuvarande herr statsministern då menade med »de oundgängligaste lefnadsbehofven» röjes af hans hänvisning till att Riksdagen beviljat 300 kronor till enkan efter den regementsläkare, som lemnat efter sig fyra oförsörjda barn, deraf det äldsta 13 år och det yngsta 3 $\frac{1}{2}$ månader.

Vi se sålunda af detta yttrande, att nuvarande herr statsministern då uppstälde den grundsatsen, att om Riksdagen skulle inlåta sig på pensionering af enkor efter embetsmän, pensionen icke i något fall borde sättas högre än så, att den blefve afsedd för afhjelpande af de oundgängligaste lefnadsbehofven, hvilket han ansåg vara uppnådt genom den pension af 300 kronor, som nyss förut beviljats åt regementsläkarens enka.

Ett annat exempel till jemförelse med detta fall torde kammaren behaga erinra sig. För ett par veckor sedan beviljades af båda kamrarne enligt Kongl. Maj:ts förslag en pension af 300 kronor åt enkan efter en postförare. Förhållandet var att han tjenat staten i 29 år, då han under utöfning af sin tjänst blef öfverfallen af postrånare och skjuten, samt att hans enka i följd af sjukdom är oförmögen att för tjena sitt lifsuppehälle. Åt henne gaf Riksdagen 300 kronor, en summa som jag, såsom nämndt, förmodar motsvara hvad herr statsministern menar vara tillräckligt för de oundgängligaste lefnadsbehofven.

Emellertid har jag, till min förundran, i den kongl. propositionen icke funnit, att herr statsministern uttalat sig mot det framställda förslaget om 700 kronors pension. Han borde i konsekvens med sina förut uttalade åsigtter hafva afstyrkt aflåtande af denna pensionsproposition till Riksdagen. Här föreligger just ett exempel på hvad han förut så starkt och i min tanke mycket riktigt ogillat, nemligen att vilja sätta pensionsbeloppet så, att det lämpas efter den lefnadsställning, som den afidne i lifstiden innehaft. Det hade varit så mycket mera skäl att reagera mot en sådan tendens, som den allt

för ofta gör sig gällande, bland annat då Kongl. Maj:t af de till hans förfogande ställda medel utdelar understöd.

Jag skall i sistnämnda hänseende be att få anföra ett exempel. År 1890 i februari utdelade Kongl. Maj:t på föredragning af herr sjöministern från invalidhusfonden ett belopp af sammanlagdt 3,390 kronor till 160 sökande. Såsom herr talmannen behagade finna, kunde beloppen icke blifva synnerligen stora på hvar och en af dessa, om de fördelats någorlunda lika, men de blefvo ändå mindre därför, att af dessa 3,390 kronor togs i främsta rummet bort 500 kronor, motsvarande inemot en sjettedel af det hela, hvilket gafs till understöd åt en grefve och f. d. kommendör, hvilkens förtjenster om svenska staten äro lika okända för allmänheten och äfven för Kongl. Maj:t, derom är jag säker, som för oss äro obekanta de rättvisans principer, som Kongl. Maj:t i det fallet och i andra dylika fall följt.

Jag tillåter mig instämma i det gjorda yrkandet om afslag å den föredragna punkten.

Chefen för civildepartementet herr statsrådet Groll: Herr talman! Mine herrar! Då Riksdagen vid flere föregående tillfällen beviljat pensioner åt enkor efter landshöfdingar, har jag i denna omständighet funnit en anledning att vid detta tillfälle tillstyrka Kongl. Maj:t att framlägga förevarande proposition. Ty genom föregående beslut utaf Riksdagen i dylika pensionsfrågor har den efterlevande enkan bibragts en förhoppning om, att hon åtminstone icke skulle behöfva motse sina kommande dagar med fruktan för en alltför nödstäld belägenhet. För öfrigt må man om sjelfva principfrågan ha, hvar och en för sig, sin bestämda mening, men ett faktum är emellertid, att Riksdagen vid flere tillfällen beviljat sådana pensioner. Om man då skall taga under ompröfning, efter hvilken norm dessa pensioner böra beviljas, föreställer jag mig, att man har två faktorer att taga hänsyn till. Den ena är hvad de oundgängliga lefnadsbehofven kräfva och den andra är samhällsställningen. Allting är relativt här i verlden. Det, som för den ene är välstånd, kan för den andre vara nästan nöd. Det beror på de lefnadsbehof, som den ene eller den andre har vant sig vid till följd af sin lefnadsställning.

Om man vill se till, hvad som vid föregående tillfällen kan hafva betraktats såsom ett lämpligt belopp för fyllande af de oundgängligaste lefnadsbehofven för en landshöfdingeenka, så kan man hemta någon ledning därför af hvad som förekom vid år 1883 väckt fråga om pension åt landshöfdingen Asplunds enka. Det har antydts att nuvarande statsministern, då frågan om pension åt henne förevar i denna kammare, ansett hennes oundgängliga behof vara tillfredsställda, utan att Riksdagen behöfde bevilja någon särskild pension, emedan hon var berättigad att ifrån civilstatens pensionsinrättning för sig och sin dotter uppbära pension med ett belopp af 1,200 kronor. Det är visserligen sant, att den pensionen var afsedd för henne och dotter; men om man tager hänsyn till enkans och dotterns ålder, så måste

Angående pension för landshöfdingen grefve N. H. R. B. Horns enka U. G. Ch. C. Horn, född Sjöcrona. (Forts.)

*Angående
pension för
landshöfdin-
gen grefve
N. H. R. B.
Horns enka
U. G. Ch. C.
Horn, född
Sjærona.
(Forts.)*

man tänka sig, att de båda kunde i någon mån sjelfva bidraga till sitt uppehälle, hvadan man således får anse, att i sjelfva verket de oundgängligaste lefnadsbehofven för dem beräknades något högre än till 1,200 kronor. Landshöfding Asplunds enka var född 1836. Hon var således 47 år gammal, när pension åt henne ifrågasattes. Hennes dotter var 21 eller 22 år. Den det nu gäller, landshöfdingen grefve Horns enka, är 67 år gammal. Det är en betydlig skilnad att börja med att förtjena sitt bröd vid 47 år, då man är i sin kraftigaste ålder, och att börja dermed vid 67 år. Jag föreställer mig därför, att grefvinnan Horn har mycket svårt att kunna genom eget arbete i någon nämnvärd mån bidraga till sitt uppehälle.

På dessa grunder och då nu statsutskottet föreslagit en pension utaf 400 kronor, hvarigenom, med tillägg af de 800 kronor, som grefvinnan Horn är berättigad att uppbara från civilstatens pensionsinrättning, hon skulle komma att åtnjuta en pension af 1,200 kronor, torde, ifall Riksdagen bifaller utskottets hemställan, detta beslut icke kunna anses stå i strid med de åsikter, som på sätt förut antydts år 1883 uttalades i fråga om pension åt landshöfding Asplunds enka.

Herr Ola Bosson Olsson: Herr talman! En föregående talare har påstått, att grefve Horn, under den tid han tjenstgjorde som landshöfding, varit mycket arbetsam. Jag vill för ingen del bestrida att så varit förhållandet, men jag vet också, att grefve Horn under den tid han var landshöfding, liksom andra landshöfdingar uppbar en löneinkomst af omkring 12,000 kronor. Af en så betydligt stor lön borde han hafva kunnat spara något. Han borde åtminstone hafva kunnat draga försorg om sina efterlevande, om icke på annat sätt, så genom insättningar i en lifränteanstalt, så att deras framtid varit fullt betryggad och så att det icke behöft ifrågasättas, att staten skulle träda emellan och gifva pension åt hans enka. Ty, man må derom säga hvad man vill, jag finner det vara riktigt — åtminstone i närvarande stund, så länge ingen förändring är gjord i pensionsreglementena —, att staten gifver pension åt sina tjenstemän. Men att man skall medgifva en utsträckning af pensionsrätten jemväl till enkor och efterlevande barn, såsom ofta har händt, det finner jag vara alldeles oriktigt. Jag har alltid af principiella skäl bestridt ett sådant förfaringssätt. Jag gör det äfven nu, i närvarande stund. Ty då det gäller tjenstemän, som ha haft en så betydlig löneinkomst, tycker man att de skulle kunna hafva sparat så mycket, att deras efterlevande icke behöfde anlita staten om hjelp.

Jag vidhåller mitt yrkande om afslag.

Herr G. Ericsson från Stockholm instämde häruti.

Herr Hedin: Herr statsrådet och chefen för civildepartementet har nu alldeles otvetydigt och bestämdt uttalat sig för den grundsats, som nuvarande herr statsministern år 1883 så bestämdt bekämpade,

nemligen att det vore riktigt, att vid pensioner utaf ifrågavarande slag taga hänsyn till samhällsställning. Vid val emellan nuvarande herr statsministerns och nuvarande herr civilministerns åsichter i detta fall måste jag bekänna den tillfredsställelse jag hyser att kunna alldeles ovilkorligt ställa mig på den förres sida.

Herr civilministern har uttalat den förmodan att, om nuvarande herr statsministern år 1883 bekämpade den pension, som då var ifrågasatt åt landshöfding Asplunds enka, detta kunde hafva berott derpå, att hon var berättigad till pension från annat håll. Ja, det gör ingen skilnad mot nuvarande fall, eftersom ifrågavarande enka också, efter hvad i Kongl. Maj:ts proposition upplyses, är berättigad till pension från civilstatens enskilda enke- och pupillkassa å 800 kronor om året. Och då, såsom jag förut nämnde, ifall landshöfding Asplunds dotter komme att gifva sig, eller när hon uppnått 25 år eller före 800 år afledt, modrens pension komme att nedsättas från 1200 till 800 kronor, så är alldeles tydligt, att här är likställigheten fullständig.

Vidare framhöll herr civilministern skilnaden i ålder mellan de båda enkorna. Landshöfdingen Asplunds enka var 47 och landshöfding Horns enka 67 år. Men han glömde eller fäste åtminstone icke något afseende vid den skilnaden, att landshöfdingen Asplunds enka hade ett oförsöjdt barn, hvilket icke är förhållandet med nu ifrågavarande enkan efter landshöfdingen Horn, samt att, när herr statsministern år 1883 yttrade sig i pensionsfrågan, han framhöll såsom ett lämpligt pensionsbelopp för en enka i slika fall det belopp, som lemnades till enkan efter den mycket förtjente regementsläkaren Wiedberg, hvilken efterlemnade flere barn i späda ålder. Det beloppet var 300 kronor, och nuvarande herr statsministern erinrade år 1883 om att den enkan icke hade att från annat håll påräkna pension till högre belopp än 90 kronor. 300 kronor plus 90 kronor, det gör sammanlagt 390 kronor. Men äfven med den nedsättning, som statsutskottet föreslagit, är det icke mindre än 400 kronor, som man vill att Riksdagen skall tillerkänna landshöfdingen Horns enka. Och 400 kronor plus 800 kronor gör 1200 kronor. Det är sålunda flere gånger mer än det, som nuvarande herr statsministern ansåg nödigt för »de oundgängligaste lefnadsbehofven».

Jag vidhåller yrkandet om afslag.

Herr Sjö: Ja, det kan verkligen synas mycket besynnerligt, att en man i denna samhällsställning, en man hvilken lefvat och verkat såsom landshöfding i så många år och hvilken innehaft en befattning, som gifvit så stora inkomster, ända till 12,000 kronor, jemte andra förmåner, skall lemna efter sig sin enka i de ekonomiska förhållandena, som vi här se att hon befinner sig i. Det kan synas, säger jag, besynnerligt, att så är, åtminstone för den, som icke är van vid att lefva upp så mycket penningar, men ändå lefver fyllest godt. Man må säga hvad man vill, man kan dock icke neka till att, när man hör, att en tjänsteman lefver upp sådana belopp och trots betydande

Angående pension för landshöfdingen greve N. H. R. B. Horns enka U. G. Ch. C. Horn, född Sjöröna.
(Forts.)

*Angående
pension för
landshöfdin-
gen grefve
N. H. R. B.
Horns enka
U. G. Ch. C.
Horn, född
Sjöcrona.
(Forts.)*

inkomster icke kan afsätta något till sina efterlevande, man är frestad att tro, att detta icke bådär godt för framtiden. Man klagar så mycket öfver den dåliga ställningen, de dåliga finanserna, hvarest man finner sig både på det ena och det andra området. Men man kan just icke undra öfver, att det är, som det är, när tjänstemännen uppoffra sådana löner måhända icke allenast på lyx, utan äfven på mängt och mycket annat, som importerats från utlandet, och sålunda förstör mycket penningar i onödan. Jag hade sannerligen hoppats, att man skulle hafva slagit in på ett annat system äfven i detta fall, så att man hushållade och hushållade så, att det kunde bestå för vårt land och folk i ekonomiskt afseende.

Jag förenar mig i det yrkande, som gjorts om afslag. Jag tror, att, om landshöfdingen Horns enka får den pension, hvartill hon är berättigad från annat håll, hon bör kunna lefva på den och dermed hafva tillräckligt.

Härmed var öfverläggningen slutad. I enlighet med de yrkanden som derunder förekommit gaf herr talmannen propositioner, *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag såväl å nämnda hemställan, som å Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen.

Votering blef emellertid begärd och företogs enligt följande, nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som bifaller statsutskottets hemställan i 3:dje punkten af utlåtandet n:o 56, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren afslagit såväl utskottets nämnda hemställan som Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Omröstningen visade 63 ja, men 92 nej; och hade kammaren sålunda beslutat i enlighet med nej-propositionens innehåll.

Punkten 4.

Uti en den 28 nästlidne mars till Riksdagen aflåten proposition (n:o 57) hade Kongl. Maj:t med anledning af en i ämnet gjord ansökning föreslagit Riksdagen att åt affidne f. d. öfversten och chefen för Skaraborgs regemente A. J. Wästfelts enka Louise Sofie Wäst-

felt, född Geijer, å allmänna indragningsstaten bevilja en pension af 850 kronor om året, att utgå från och med februari månad innevarande år och så länge hon förblefve enka; och hemställde utskottet, att Kongl Maj:ts förevarande framställning måtte af Riksdagen bifallas.

I fråga härom anförde nu:

Herr Ola Bosson Olsson: Äfven å denna punkt anhåller jag få yrka afslag.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet friherre Palmstjerna: Herr talman! Mine herrar! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville bifalla den 4:e punkten af förevarande betänkande, hvilken är af statsutskottet utan reservation tillstyrkt.

Det är icke någon stor pension, som begäres. Ifrågavarande enka är alldeles utblottad, det är brist i boet och dessutom har hennes man, öfverste Wästfelt, i mer än 50 år tjenat staten och deraf såsom regementschef i nära 15 år samt dervid, efter hvad alla intyga, som känt till honom, gjort detta på ett synnerligen förtjenstfullt sätt äfvensom lagt i dagen ett mer än vanligt intresse. Han har visserligen försummat att skaffa sin enka pension, så att det kan icke vara någon rättighet för henne att få den begärda pensionen, utan densamma torde få betraktas såsom ett understöd till enkan efter en man, som på ett förtjenstfullt sätt tjenat staten.

Jag hemställer således att kammaren behagade bifalla den föredragna punkten.

Herr Bratt: Den talare, som här yrkat afslag å den föredragna punkten, anförde därför icke några egentliga skäl.

Jag skall be att få till de skäl för bifall, som i utskottets framställning förebragts, nämna, att jag har mig särskildt bekant, att öfverste Wästfelt, förutom i sin militära tjenstgöring, som varade i mer än 50 år, på många andra områden gagnat det allmänna, och jag är öfvertygad om att flere af kammarens ledamöter som äro från hans trakt (Vestergötland), kunna vitsorda, att så är förhållandet. Att han icke kunnat bereda sin enka någon pension, har väl varit beroende derpå att han, såsom jag händelsevis känner, gjort stora förluster på egendommar, men ingalunda derpå att han af lättsinne inlåtit sig i egendoms- eller andra spekulationer. Min öfvertygelse är således, att han icke egentligen sjelf varit skulden till att han under sin ålderdom kom i bekymmersamma ekonomiska förhållanden. Under sådana förhållanden tillåter jag mig hemställa, huruvida icke kammaren skulle anse det vara orätt, om en sådan mans enka lemnades komplett meddellös.

Jag yrkar bifall till den föreslagna pensionen.

Herr Ola Bosson Olsson: Herr talman! Jag blef förebrådd af den siste talaren för att jag yrkat afslag utan att anföra några

skäl för detta mitt afslagsyrkande. Då jag nu emellertid blifvit erinrad härom, skall jag be att med några ord få göra detta. Först och främst är det det skälet, som jag så ofta förut åberopat i denna kammar, eller att Riksdagen icke bör bevilja pensioner åt enkor efter tjänstemän, desse må nu hafva varit huru förtjenstfulla som helst.

Det skäl, som den siste talaren framhöll, nemligen att Riksdagen borde bevilja ifrågavarande enka pension därför att hennes man gjort stora förluster på egendomar, kan jag ingalunda gilla, ty om detta skulle vara ett giltigt skäl för pensions erhållande, skulle tusentals män och enkor dertill vara berättigade, och detta utom tjänstemannaklassen. Dessutom vill jag erinra derom, att öfverste Wästfelt i nära 15 år var regementschef, att han såsom sådan uppbar en aflöning af cirka 10,000 kronor årligen, eller för 15 tjänsteår omkring 150,000 kronor, och att han således bort kunna draga försorg om att hans efterlevandes framtid varit betryggad, så att de icke nu behöft vända sig till staten för understöds erhållande.

Jag vidhåller mitt yrkande om afslag.

Herr Bratt: Jag har icke sagt, att öfverste Wästfels enka borde erhålla pension *derför* att hennes man gjort stora förluster på egendomar. Jag anförde visserligen att han lidit sådana förluster, och tillade derjemte, att det var en omständighet, som icke rättvisligen kunde läggas honom till last, men min afsigt kunde naturligtvis icke vara att anföra detta förhållande såsom något skäl i och för sig till beviljande af pension åt enkan, utan jag ville endast erinra derom, på det att Wästfelt icke skulle kunna anses hafva genom öfverdåd eller lättsinne förverkat rätt till medlidande för hans efterlevande enka.

Herr Jansson i Krakerud: Ja nu hafva vi ånyo den der obehagliga frågan rörande pensioner åt enkor efter tjänstemän.

Dessa frågor kännas redan inom Riksdagen mycket oangenäma, och i landsorten ännu mera. Det är alldeles omöjligt att der bilda sig den föreställningen, att det kan stå i öfverensstämmelse med billighet och rättvisa att lemna pensioner åt enkor efter tjänstemän, som haft 6 å 12,000 kronor i årlig lön. Nu kan det ju förefinnas åtskilliga ömmande omständigheter, som kunna tala för beviljande af pensioner, ty det är med tjänstemannen som med andra personer. Den ene tjänstemannen är mycket ömhjertad och gör således med sina inkomster mycket godt; han hjälper många fattiga och lindrar nöden på många ställen. En annan tjänsteman har måhända mera förstånd att sköta sin ekonomi, och på en tredje tjänsteman ställas anspråk att han skall representera, hvarigenom allt hela lönen går åt.

När man tager allt detta i betraktande, synes det mig som om man borde försöka tänka ut ett annat sätt att hjälpa dessa tjänstemän för att undvika att de komma till Riksdagen och begära understöd.

Jag skall därför taga mig friheten hemställa till herrarne och

herrar statsråden, huruvida det icke vore skäl att uttänka ett sätt, hvarigenom dessa tjenstemän under helsans dagar måste komma i tillfälle att afsätta någon del af sin aflöning för sina efterlevande. Mig förefaller det som om dessa, som vanligen hafva temligen höga löner, mycket väl skulle kunna afsätta några hundra kronor om året, och att man derigenom skulle slippa återkomma till dessa oangenäma pensionsfrågor.

Jag har icke något yrkande att göra, men jag har velat uttala denna min åsigt därför, att, då Riksdagen beviljar pensioner åt enkor efter tjenstemän, som hafva höga löner, det alltid uppstår ovilja mot Riksdagen för dylika beslut.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet friherre Palmstjerna: Med anledning af hvad den siste talaren yttrade ber jag att få nämna några ord. Jag kan icke absolut säkert svara därför — ty jag har icke nu sett efter i författningarna — men om jag icke misstager mig äro alla officerare numera skyldige att betala till den nya enke- och pupillkassan för armén; och denna kassa lemnar ganska betydliga pensioner. Om jag icke misstager mig, är således redan iakttaget hvad den siste talaren ansåg vara så fördelaktigt. F. d. öfversten Wästfelt deremot hörde till den gamla staten, då icke något sådant var föreskrifvet, utan då deltagandet i en pensionskassa var frivilligt.

Herr Jonson i Fröstorp: Jag hör till dem, som i allmänhet vilja vara mycket sparsamma med statens medel och framför allt har jag icke velat bevilja onödiga pensioner till enkor. Men i nu föreliggande fall anser jag att särskilda skäl för ett bifall föreligga. — Öfverste Wästfelt var under sin krafts dagar en mycket verksam jordbrukare, och detta har slagit ut så att han nu har ingenting efter sig. Deraf ser man att jordbruket icke alltid är så lönande som mången tror, ty Wästfelt var aldrig någon misshushållare, men han kanske experimenterade litet väl mycket med jordbruket, så att han fick lemna ifrån sig sitt boställe. Sedan betalade han ett alldeles för dyrt arrende, som medtog snart sagdt hela hans förmögenhet. Men Wästfelt utöfvade i hela Skaraborgs län en så ofantligt gagnande verksamhet för jordbruket och har för detsamma uppoffrat ganska mycket. Han var ordförande i styrelserna för de båda landtbruksskolorna i länet. Derigenom gagnade han länet så mycket, att, när hans enka nu befinner sig i fattiga och knappa omständigheter, det väl icke vore för mycket, om man såsom en tacksamhetsgård för hans gagnande verksamhet nu beviljade den föreslagna pensionen. Jag för min del har icke samvete att afslå densamma, utan yrkar bifall till statsutskottets förslag.

Herr Schöning: I likhet med den föregående talaren vill äfven jag yrka bifall till pensionen i fråga. Jag har känt mig mycket ledsamt berörd under behandlingen af detta ärende. Det skulle vara mycket

att säga om detsamma, men jag skall inskränka mig till att yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag, så mycket hellre som statsutskottet enhälligt tillstyrkt pensionen utan någon reservation, och herrarna väl ej kunna vilja gifva utskottet en sådan dekonfityr, som ett afslag skulle innebära.

Herr Pehrson i Törneryd: Den näst siste talaren framhöll, om jag fattade honom rätt, såsom ett skäl för denna pension, att mannen till ifrågavarande enka hade i lifstiden utfört en mycket gagnande verksamhet, isynnerhet med afseende på skötseln af jordbruket. Men han erkände derjemte, att denna hans verksamhet varit af sådan beskaffenhet, att den blifvit ruinerande för den som utöfvade densamma. Jag föreställer mig sålunda att denna verksamhet, som icke varit gagnande för honom sjelf, ej heller gerna kunde bli det för dem, som skulle vilja efterfölja honom. Således synes det mig, som om detta icke skulle utgöra något skäl som talar för beviljande af pensionen.

Det framhålles alltid, att det föreligger så ömmande omständigheter i dylika fall som detta, och att man därför bör låta beveka sig och icke säga nej. Ja väl, låtom oss då utöfva full rättvisa och gifva pensioner åt enkör och barn efter alla de tusentals andra män, som i vårt land verkligen utöfvat en gagnande verksamhet och varit till nytta icke allenast för de sina utan äfven för samhället. Men derhän vill helt säkert ingen af herrarna utsträcka denna statens mellankomst, derom är jag fullt öfvertygad. Jag kan därför icke tro, att man i längden bör fortfara att handla så inkonsekvent som man gjort, då man endast i vissa fall lemnar pension och då i regeln till de bättre lottade i samhället.

Häruti instämde herr *G. Ericsson* från Stockholm.

Herr Westerberg: Jag skall be att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts af statsutskottet tillstyrkta förslag, på den grund, att vi för närvarande i Sverige befinna oss i ett öfvergångsstadium, hvilket efter de diskussioner, som egt rum i denna kammare, mycket snart torde komma att försvinna. Jag tror nemligen, att icke många hädanefter skola våga att ställa sina efterkommandes lycka på spel, utan komma att ingå i de pensionsanstalter, som stå dem till buds. Jag yrkar därför denna gång bifall, ehuru jag visserligen anser, att det är hvars och ens skyldighet att under sin lifstid i möjligaste mån sörja för sig och de sina. Men då här föreligga ömmande omständigheter och mannen har varit en gammal förtjenstfull embetsman, så ber jag som sagt att få yrka bifall.

Herr Lyttkens: Kunde blotta diskussionen och yrkandet på afslag på sådana Kongl. Maj:ts propositioner som denna en så kraftig verkan åstadkomma, som den siste talaren antydde, så skulle diskussionen och afslagsyrkandet i sanning hafva gjort fäderneslandet och de högre tjenstemännen en stor tjenst. Jag hade ej ämnat uppträda

i denna fråga, ty jag vet af gammal erfarenhet, att enkorna i gemensamma voteringarna alltid få sina pensioner beviljade, och så kommer det att gå nu med, men för att medverka till det goda ändamål den siste talaren framhöll, så *yrkar* jag fördenskull afslag, i hopp att ett sådant skall hafva den verkan han förmodade, så att vi sedan skola slippa dylika pensionsansökningar, som alltid äro obehagliga att diskutera och svåra att afslå.

Med herr Lyttkens förenade sig herrar *Johansson, Fredholm* och *Olsson*, alla från Stockholm.

Herr Björkman: Herr talman! Jag skall be att få tillkännagifva, att jag — ifall votering kommer till stånd — kommer att rösta för afslag. Jag gör detta så mycket hellre, som en af statsutskottets ledamöter framställt samma yrkande, och vi sålunda icke behöfva befara, att, såsom en talare nyss antydde, utskottet skulle misstycka om vi afslå pensionen. Jag tror att vi kunna handla fullkomligt fritt efter vår öfvertygelse. Derfor yrkar jag som sagdt afslag.

Öfverläggningen var slutad. Herr talmannen gaf, enligt de gjorda yrkandena, propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag derå, och fann herr talmannen den senare propositionen vara besvarad med öfvervägande ja. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som afslår statsutskottets hemställan i 4:de punkten af utlåtandet n:o 56, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, är nämnda hemställan af kammaren bifallen.

Efter röstsedlarnes uppräknande befans, att 91 ledamöter röstat ja och 65 nej, i följd hvaraf utskottets hemställan af kammaren afslagits.

§ 8.

Till kammarens afgörande förelåg vidare Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 13, i anledning af väckt motion om förbud mot tillverkning, försäljning och förbrukning af fosförtändstickor.

*Angående
förbud mot
tillverkning,
försäljning
och förbruk-
ning af
fosfor-
tändstickor.
(Forts.)*

Utskottet hemställde, att ifrågasvarande, inom Andra Kammaren af herr *Z. Larsson* från Upsala afgifna motion, n:o 69, icke måtte föranleda till någon kammarens åtgärd.

Efter föredragning af ärendet anförde:

Herr Larsson från Upsala: Jag skall be att få frånträda en gammal vana, som lär finnas, nemligen att hålla liktal öfver sina fallna motioner. Jag gör det af två skäl, ty om motionen vinner framgång behöfs icke något liktal, och är det så att den faller, får väl svenska presterskapet hädanefter som hittills hålla liktal vid grafvarne, der offren för denna industri bäddas ner.

För öfrigt önskar jag få för utskottet förklara, att jag för min egen ringa del är synnerligen tacksam och nöjd för den utredning, som utskottet gifvit åt frågan, och jag är fortfarande öfvertygad, att frågan har framtid för sig, äfven om den icke nu går igenom.

Utskottet säger bland annat, att om författningarnes föreskrifter noga iakttagas, finnes icke någon synnerlig fara för de personer, som äro sysselsatta med tillverkningen af fosforständstickor. Jag erkänner det, men någon garanti hafva de icke lemnat, utan tvärtom, och det hjälper enligt mitt tycke icke, att somliga fabriker visa att de sköta sig på ett utmärkt sätt, så att olycksfallen endast blifva ett fåtal, då andra fabriker visa ett annat resultat. Men öfver hufvud taget vågar jag säga, att om dessa olycks- och sjukdomsfall, som statistiken visar, vore de enda, vore det en ren obetydlighet, men de flesta, som råka ut för fosforgiftet, särskildt de, som med afsigt använda fosfor för att skada, för att nå ett eller annat ändamål, de akta sig nog att tala om saken, så att statistiken får reda på den. Jag vågar därför påstå, att man i detta fallet får veta bra litet från statistiken, och derom bär äfven utskottets för öfrigt förtjenstfulla utlåtande tydligt vittnesbörd.

Väl äro försigtighetsmått af olika slag, ganska goda och noggranna, föreskrifna. Det är exempelvis föreskrifvet, att friskt vatten skall finnas i arbetslokalerna för att arbetarne skola skölja sin mun och tvätta sig. Flere gånger på dagen skola arbetslokaler och en del af sjelfva redskapen tvättas, väggarne på andra bestämda tider. Men hvad för garanti har man att detta verkligen iakttages? Hvar tredje månad skall visserligen en inspektion af lokaler och arbetspersonal företagas af läkare, men kontroll utöfvas följaktligen icke ens en gång i veckan. Således beror det på fabrikanterna och arbetarne, om nämnda regler iakttagas; äro de slarfviga eller liknöjda, sker det naturligtvis icke. Jag skulle kunna åberopa flere exempel för att visa, att lagen i dess nuvarande skick icke lemnar någon garanti mot den förskräckliga sjukdom, som kan drabba arbetarepersonalen och som icke sällan inträffar. Författningarne angående tillverkningen af fosfor hafva ändrats flere gånger. Författningar i ämnet hafva meddelats åren 1870, 1874, 1876 2 gånger och 1877. I flere af dessa antydda författningar finnas luckor med afseende å skyddet för detta farliga och

intensiva gift. Det är mer än luckor, författningarna äro lösa galler, bakom hvilka man skall söka skydd mot de gräsliga faror, som giftet har med sig.

Vidare har utskottet med synnerlig tillförsigt omnämnt, att man har yrkesinspektörer, som gifva ökad kontroll. Jag vill fråga utskottet, hvad kan man begära af 3 yrkesinspektörer i hela Svea land, som skola öfvervaka tusentals fabriker af olika slag? Denna kontroll blir nog illusorisk. Det är omöjligt att utöfva någon nöjaktig kontroll, med mindre det blefve ordnad i analogi med kontrollen öfver bränvinsbränningen, som öfvervakas ständigt af kontrollörer med ett eller två brännerier att vaka öfver.

Men jag skall söka hålla mig bättre till den ordning, i hvilken utskottet har behandlat frågan. Först talar utskottet om fosfors eldfarlighet. Ja, den har jag i min motion antydt. Men faran deraf synes utskottet icke hafva insett, och det är kanske icke underligt, då statistiken icke har mycket att säga om olyckor i följd häraf. Men jag, som under tolf år har varit brandchef i det samhälle, der jag bor, har rik erfarenhet. Jag är öfvertygad om att orsaken till eldsvådor vid många tillfällen varit fosfortändstickor. Men då man icke med fulla och klara bevis kunnat konstatera detta, hafva dessa fall icke kunnat inräknas bland statistiska fakta. — Utskottet säger här bland annat, att fosfors eldfarlighet beror på dess lättantändlighet samt att, om den icke hade denna egenskap, vore den icke användbar till fabrikation af tändmedel. Jag vågar nästan säga såsom Sjövall: »sköna tanke, hvar fick jag den ifrån». Jag har icke syftat på antändbarheten utan på eldfarligheten eller derpå, att af fosfor eld af sig sjelf alldeles ofrivilligt kan uppkomma. Genom att jag t. ex. råkar trampa på en fosfortändsticka kan eld uppstå. Det är helt annat än med säkerhetständstickor. Fosfortändstickorna fordra endast friktion mot ett föremål för att antändas, då deremot säkerhetständstickorna fordra friktion mot ett plån af viss beskaffenhet. Sannolikheten för antändning genom säkerhetständstickor är således knappast jemförlig med sannolikheten af antändning genom fosfortändstickor. Jag skulle till följd häraf blifvit mindre förvånad, om utskottet gjort betydlig skilnad emellan eldfarlighet och antändbarhet.

De öfriga statistiska uppgifterna om skada i följd af fosfortändstickor vill jag icke söka kritisera, ty derom blifva nog utskottet och jag icke fullt eniga. Men säkert är, att om man ökar siffrorna med ett par nollor, kommer man sanningen närmare.

Så komma vi till andra delen i utskottets framställning eller yrkesfaran för arbetarne, som sysselsätta sig med fosfortändstickstillverkning. Utskottet har här i en väl hopkommen tabell uppvisat, huru många olyckor inträffat under de tre sista åren. En hvar af kammarens ledamöter har väl tagit del häraf, så jag behöfver icke specificera. Men en del omständigheter rörande denna tabell torde dock böra belysas. Man säger till exempel, att vid stickornas dopping i tändmassan skall det vara så tillståndt, att fosforångorna icke

*Angående
förbud mot
tillverkning,
försäljning
och förbrukning af
fosfortändstickor.
(Forts.)*

*Angående
förbud mot
tillverkning,
försäljning
och förbruk-
ning af
fosfor-
tändstickor.
(Forts.)*

så mycket skada arbetarne. Men det är troligen icke alla i denna kammare, som veta hvad jag fått upplysning om af mer än en tändsticksfabrikant, nemligen att medan kanske ett par tjog arbetare äro sysselsatta i samma sal med att doppa eller samla i hop stickorna och lägga in dem i askar, så förgår icke en minut, då det icke är brinnande fosfor i rummet. Nu står det visserligen vattenskålar bredvid hvarje arbetare, så att elden strax kan släckas, men arbetarne måste dock inandas dessa fosforångor, och äfven om de icke få nekros eller dylikt, så få de dock en utmärglad fysik, och man kan genast känna igen en tändsticksarbetare så att säga på utanskriften, ty han är vanligen en blek, eländig stackare och endast en skugga af sig sjelf. Det är just anblicken af många sådana arbetare, som bibringat mig den öfvertygelsen, att man icke genom den kontroll, som nu fins, kan aflägsna de faror, som fosfor-industrien framkallar.

Jag vill nu hoppa förbi några andra punkter i utskottets betänkande för att fästa mig vid hvad utskottet säger om min syn på saken. Det är ju tydligt, att jag har sett saken icke från den glada sidan, ty hade jag det gjort, så hade det icke funnits något motiv för min motion, utan tvärtom, såsom utskottet säger, från avvisidan, och hade jag en läkares förmåga att beskrifva, huru den sidan ser ut, skulle jag göra det. Tänker man sig ett menniskoansigte fläkt, och man då ser insidan och jemför denna mörka sidan med det yttre naturliga och friska menniskoanletet, så tager det sig ut ungefär som det heter på ett ställe om vissa grafvar, att utantill äro de hvitmenade, men innantill fulla med de dödas ben. Den bild som en fosfornekrosoperation företer är mången gång så gräslig, att jag till och med hört en läkare förklara, att han icke kunde vara med om ännu en dylik operation, och tänker man sig den slutliga följden af fosfornekros, så är det icke så ovanligt, att tänderna och hela nedre delen af käken måste tagas bort, och sedan plockas det i hop igen, så att ansigtet får något, som påminner om ett menniskoanlete. Patienterna kunna sedan icke förtära någon föda annat än i flytande form och kunna icke blifva fria från en så gräslig lukt, att den knappt kan uthärdas. Man säger nu, att det är så få fall, som medföra dödlig utgång. Ja, gunås, detta är det sorgligaste, ty döden vore en verklig välgörare för dessa, men gifvet verkar så på organismen, att det sparar de förmämsta funktionerna, hvarför de sjuke ofta måste uthärda plågorna i många år, ehuru det icke heller är så ovanligt, att döden snart nog inträffar.

Nu har utskottet ställt sig på konsiderationens ofta nog temligen sväfvande grund, och detta må ju vara fullt berättigadt, men låtom oss nu tänka på realiteten häraf. Utskottet talar om skälen för och skälen emot. Skälen för äro, att ganska stora penningvinster tillföras landet och enskilda personer, särskildt de arbetare, som sysselsätta sig med fabrikationen af fosfortändstickor. Utskottet säger, att arbetarne i arbetslöner få omkring 40 procent af tillverkningskostnaden. Jag har visserligen af en person med tioårig erfarenhet härutinnan

hört, att det blott skulle vara 25 procent, men det är ju vackert så. Man ser också af utskottets tabell, att statens handelsbalans och mycket annat är beroende häraf, och att man får in tio millioner om året på denna fabrikation, och då skola dessa penningebelopp vägas mot de offer, som drabbas af sjukdomen. Jag finner för ögonblicket ingen annan bild vid afvägandet af dessa förhållanden än denna. Man skulle låna en väl justerad våg och lägga på den ena vågskålen litet mera eller mindre fördeladt fosforskadadt människokött och på den andra några pundvigter, engelska pund. Pundet är mycket tungt till sin specifika vikt, och människokött är tvärtom mycket lätt, och det skulle därför vara mycket underligt, om det icke blefve alltför lätt på den ena vågskålen. Men nu vill jag fästa uppmärksamheten på att detta afvägande kan icke vara riktigt, ty matematiken har en lag som säger, att icke alla saker kunna med hvarandra jämföras, ty de som äro inkommensurabla få icke jämföras och vägas med samma våg. Så att detta argument kan jag icke finna användbart.

Jag skall nu icke längre upptaga kammarens tid med detta. Denna sak är dessutom af sådan art, att den lätt lägger an på känslan, och ehuru det kanske icke är så riktigt att se den blott ur denna synpunkt, så är den dock så djupt gripande och tilltalande för människokänslan, att jag icke kunnat undvika att låta den framkomma, såsom den tett sig för mig.

Man är också, vill det synas, så rädd för att frågan skall komma till Kongl. Maj:t och der kunna blifva utredd i hela sin vidd. Jag tror för min del icke på möjligheten af vare sig det ena eller det andra utskottets förmåga att kunna till grund och botten uttömma frågan, men deremot är det för Kongl. Maj:ts regering ganska lätt att skaffa sig alla de faktorer, som erfordras för att pröfva frågan i hela dess omfång. Vill man nu stänga vägen härtill, så måste jag tro, att detta innebär, att man är rädd för att en alltför stark belysning skall kastas på frågan och att man därför vill qväfva den i sin linda.

Vidare har utskottet sagt, att man genom ett sådant här förbud skulle krossa en betydlig industri. Jag har icke tänkt mig detta, ehuru jag icke närmare reflekterat på hvad Kongl. Maj:t skulle komma att föreslå i detta fall, men jag har trott, att om, efter fullständig utredning af frågan ett förbud skulle komma till stånd, Kongl. Maj:t och Riksdagen skulle gifva en så pass lång tid, 5 eller 10 år, att afveckling skulle hinna ske af denna fabrikation. Jag vill också fästa uppmärksamheten på, att för en öfvergång från tillverkning af fosforstickor till fabrikation af säkerhetständstickor kräfvades icke den ringaste förändring af fabrikerna eller personalen, utan blott af sjelfva tändsatsens beståndsdelar.

Så har man sagt, att det skulle vara en stor skilnad i pris mellan fosforstickor och säkerhetsstickor, och att detta således vore ett viktigt skäl för att fortfarande tolerera de förra.

Jag medgifver, att inom landet det verkligen är någon skilnad,

Angående förbud mot tillverkning, försäljning och förbrukning af fosforständstickor.
(Forts.)

*Angående
förbud mot
tillverkning,
försäljning
och förbruk-
ning af
fosfor-
tändstickor.
(Forts.)*

ty på det sättet, som fosfortändstickor här serveras och säljas, d. v. s. inslagna blott i papperskapslar, äro de nog märkbart billigare än säkerhetständstickor. Men utskottet framhåller här, att omkring 80 procent exporteras, och hvad som exporteras är inneslutet i askar såsom säkerhetständstickorna, och dervid blir skillnaden i pris understundom ingen och understundom uppgår den till högst 10 procent. Således kan jag icke anse, att den omständigheten bör hafva till följd, att man nödvändigt bör uppehålla fabrikationen af fosfortändstickorna.

Vidare talas det om, att klimatet i Kina och Japan och flerstädes skulle vara så fuktigt, att endast fosfortändstickor vore användbara. Jag har hört talas om, att i sydligare länder just icke lär vara så fuktigt — man talar ju om Ceylons brända dalar — men omdömena derom må nu vara olika. Jag vill här blott meddela, att jag talat med en f. d. tändsticksfabrikant, som sysselsatt sig med yrket i omkring 10 år, och han förklarade såsom absolut säkert, att han skulle kunna bevisa, att säkerhetständstickorna stå sig bättre mot fukt än fosfortändstickorna. Jag kan ju icke afgöra, hvem som har rätt; jag kan blott vitsorda, att det finnes olika omdömen hos fackmännen.

Jag förstår icke, att mitt förslag skulle vara så farligt, så att man nödvändigt behöfver gifva baklexa här, utan jag tycker, att man gerna kunde hafva låtit saken genom en skrifvelse få komma under Kongl. Maj:ts ompröfning, så att vi derigenom fått visshet om åtskilligt, hvarom vi nu sväfva i ovisshet.

För att icke trötta kammaren skall jag nu ej yttra mig längre, utan blott tillåta mig att yrka bifall till min motion, så att frågan må kunna blifva remitterad till Första Kammaren och så till vidare behandling. Kunde jag göra detta yrkande, utan att på samma gång nödgas att — ehuru med svidande hjerta — yrka afslag å utskottets hemställan, skulle jag göra det, men då detta ej låter sig göra, så får jag anhålla om afslag å utskottets förslag.

Herr *Hahn* instämde häruti.

Herr *Falk*: Herr talman! Det var temligen antagligt, att mången vid läsningen af den ärade motionärens varmhjertade motion skulle uppröras öfver allt det elände och förderf, som enligt motionärens förmenande skulle vara en följd af tillverkning af fosfortändstickor. Man ville naturligtvis gerna, för den händelse denna skildring vore riktig, råda bot på detta onda. Men det föll åtminstone mig genast i ögonen, att denna motion i icke oväsentlig mån innebar just en sådan vädjan, som den ärade motionären nyss i sitt anförande fördömde, så vidt jag fattade honom rätt, eller ett vädjande till känslorna. Ty den är icke så litet, denna motion, byggd på känslor, mycket respektabla utan allt tvifvel. Emellertid synes det mig, att man vid lagstiftning, särskildt i en så allvarlig ekonomisk

fråga, som denna verkligen är, bör akta sig att uteslutande taga hänsyn till känslorna, utan noga väga det ena mot det andra. Visar det sig då, att känslorna verkligen äro baserade på fakta, då må man låta dem tala och gå till botten med lagstiftningen.

En punkt, hvars öfverdrift slog mig för hufvudet, då jag läste motionen, var följande ord: »Ohyggligast till sina verkningar är dock den förfärliga sjukdom, som, benämnd benröta, icke så alldeles sällan drabbar den med tillverkning af fosforstickor sysselsatta arbetspersonalen, och detta fastän allt flera försigtighetsmått blifvit lagstadgade och iakttagna; hvarför dessa försigtighetsmått torde, med afseende på sakens egen natur, kunna betraktas såsom allenast mer eller mindre ofullständiga palliativ, så länge *upphofvet* till det skadliga kvarstår».

Då jag har äran representera ett samhälle, der den största tändsticksindustrien i Sverige bedrifves, så torde det kanske icke förvåna kammaren, att jag haft anledning sätta mig något in i just denna fabrikation, hvarvid jag kunnat göra mig till godo de små kunskaper i kemi, som jag på grund af min ställning som apotekare måste innehafva. Jag har mig också noga bekant, huru denna mycket omtalade fosfornekros visat sig i Jönköping vid dess tändsticksfabriker. Denna sjukdom har under fosfortändsticksfabrikationens första tid, då fabrikerne voro jemförelsevis små och illa utrustade, också verkligen visat sådana verkningar, att motionären, om han då framkommit med sin motion, för den haft fullt berättigande. Men sedan dess har så väl fabrikationens utveckling som lagstiftningen på detta område ingripit på ett sådant sätt, att hvarje tändsticksfabrik, som dirigeras af en *redbar* man — jag understryker det ordet — nu mera är ordnad *så*, att fosfornekrosen blifvit ett försvinnande ondt. Det visar sig också af de tabeller rörande denna sjukdom, utskottet i sitt betänkande framlagt, att under de tre sista åren vid 13 tändsticksfabriker, som tillsammans hafva 3,804 arbetare, förekommit sammanlagdt blott 19 fall af fosfornekros. Det är ju mycket, detta antal af 19 fall, men jag är öfvertygad, att med hvarje år som går, detta antal skall minskas. Detta synes ock framgå af tabellerna, ty under det fallen 1889 voro 8, och 1890 likaledes 8, voro de 1891 endast 3. Hvad tyder detta på? Jo, det tyder på, att den af motionären i hans anförande såsom nästan onyttig och alldeles otillräcklig beskrifna fabriksinspektionen äfven i detta hänseende visat sig verksam.

Det är visserligen sant, att författningarna om huru fabrikationen skall vara ordnad för att arbetarne skola vara skyddade funnos redan innan fabriksinspektörerna tillsattes, men det är dock tydligt, att lagens föreskrifter icke gerna kunde blifva fullt effektiva på andra ställen, än der egaren eller skötaren af fabriken varit, såsom jag nämnde, en redbar man, som velat till och med utan lagen uppfylla allt, som kunde fordras för att arbetarne skulle vara skyddade för fara.

Hvad skulle yrkesinspektörerna, som blott äro tre, kunna uträtta?

Angående förbud mot tillverkning, försäljning och förbrukning af fosfortändstickor.
(Forts.)

*Angående
förbud mot
tillverkning,
försäljning
och förbruk-
ning af
fosfor-
tändstickor.
(Forts.)*

frågade motionären. Jo, det skall jag bedja att få tala om. De kunna uträtta ganska mycket, ty i deras hand ligger en högst väsentlig magt, och detta med rätta. En yrkesinspektör, som besigtigar en tändsticksfabrik, kan icke allenast, i hvad han finner att fabriken brister i afseende på uppfyllandet af lagens bestämmelser, utan derjemte äfven der han finner andra förhållanden, som, enligt hans förmenande, äro för arbetarne skadliga, helt enkelt och simpelt dekretera för fabrikanter: »De och de ändringarna skola vidtagas». Fabrikanter har rättighet att klaga, om han anser sig orättvist behandlad, men inspektörens föreskrifter måste han ställa sig till efterrättelse.

Yrkesinspektörerna äro visserligen icke många, men så många äro de dock, att de kunna, såsom de ock göra, vid flera tillfällen under ett års tid inspektera en och samma fabrik, hvilken de vid första besöket funnit vara af beskaffenhet att behöfva särskild tillsyn. De äro sålunda fullkomligt i tillfälle att tillse, huru vida af dem gifna befallningar äro uppfyllda eller ej; äro de ej uppfyllda, ega de i sin magt att åstadkomma rättelse. Om fosfortändstickornas eldfarlighet behöfver jag icke yttra mig, ty utskottet har klarligen ådagalagt, huru dermed förhåller sig, genom att påvisa, att af 321 eldsvådor icke bevisligen mer än 3 uppstått på grund af tändstickor. Att dessa eldsvådor icke varit af någon mera betydande beskaffenhet, synes bäst deraf, att under det brandstodsbolagens årliga brandskadeersättningar uppgått till i medeltal 10 millioner kronor, vid dessa eldsvådor förstörts egendom till ett varde af vid två af dem tillsammans 2,255 kronor och vid den tredje 105 kronor. Det synes mig, som om utskottet genom denna utredning klart ådagalagt, att det icke går an att grunda ett förbud mot fosfortändstickstillverkning på deras eldfarlighet.

Då här talas om fosfortändstickor i motsats mot säkerhetständstickor, synes det, som om både motionären och utskottet antagit, att säkerhetständstickor äro sådana, som icke äro beredda af s. k. gul fosfor. Detta är dock ett misstag. Jönköpings gamla tändsticksfabrik, som är den största i riket, tillverkar visserligen icke säkerhetständstickor af gul, utan uteslutande af amorf fosfor. Men det finnes andra fabriker, en t. ex. i Jönköping, hvilka tillverka säkerhetständstickor i stora quantiteter af gul fosfor. Tillverkningen af dessa säkerhetständstickor är således lika skadlig för arbetarne, som tillverkningen af s. k. fosfortändstickor. Blefve nu dylik fabrikation förbjuden, så måste dessa fabriker upphöra med hela sin tillverkning. En af dessa fabriker ger dock arbete åt 973 arbetare, och fallen af fosfornekros hafva der varit två under hvar och ett af de tre sista åren 1889, 1890 och 1891. Den administreras för öfrigt synnerligen väl och omsorgsfullt, och alla åtgärder, som kunna vidtagas till arbetarnes skydd, äro redan vidtagna och hålla på att vidtagas, hvarför jag tror mig berättigad att hålla fast vid det jag nämnde, eller att fallen äfven der så småningom skola minskas.

Man må ock komma i håg, att intet fall af dessa 19 slutat med döden. Detta tycktes motionären vilja framhålla såsom något ännu sorgligare, än om de af sjukdomen angripna hade dött; men när man icke vädjar till känslorna, utan helt enkelt och simpelt ser saken sådan den verkligen är, så finnes det, att dessa fall af fosfornekros allesamman äro af så lindrig beskaffenhet, att någon ting sådant, som det han tog sig friheten skildra, då han talade om människor, som mistat både öfver- och underkäk och som voro såsom lefvande lik, om jag så får säga, nu mera icke förekommit hvarken i år eller i fjol eller 1889. Sådana fall förekommo, då fosforfabrikationen först började och ännu var illa ordnad, men nu mera är förhållandet ett annat.

Hvarför uppträder då fosfornekrosen så lindrigt nu mera? Jo, därför att hvarenda arbetare, hos hvilken man upptäcker ett spår af denna nekros, ögonblickligen afsöndras från detta arbete. Enligt lag får han ej heller syssla med sådant arbete under så lång tid, att antagligt är, att sjukdomen i vanliga fall derunder kan hafva hunnit att tydligt framträda.

Motionären säger, att de fordringar, man uppställt för arbetet med fosfor, blott äro och förblifva palliativ. I det hänseendet har han bestämt orätt. Om de fordringar, som redan äro lagstadgade, uppfyllas, och de fordringar, som yrkesinspektörerna dessutom kunna uppställa på tändsticksfabrikationen, uppfyllas, förhållanden, som *båda* måste komma att förverkligas, så är denna af motionären till stor gjorda fråga reducerad till ytterst måttliga dimensioner.

Jag skall sluta med att förklara, att det synes mig, som om utskottet till den kompletteste evidens — jag tror motionären begagnade detta uttryck — bevisat obehöfligheten af åtgärders vidtagande i syfte af herr Larssons motion. Jag vill icke tala om hvad utskottet yttrat i afseende derpå, att här vore fråga om att ådraga staten ganska dryga utgifter. Vore förhållandet sådant, som motionären inbillat sig, så borde staten icke taga hänsyn till att motionens genomförande skulle medföra dryga kostnader. Ej heller vill jag fästa mig vid talet om förstörandet af en vigtig exportartikel. Ty detta skulle man nödgas underkasta sig, för den händelse frågan vore af den vigt, som motionären vill göra den till. Men jag vill fästa mig vid de tre sista af de skäl, som utskottet anfört för sitt afslagsyrkande, eller att *äfven om en sådan lag, som den herr Larsson förordat, komme till stånd, detta*

- 1) icke skulle märkbart förminska brandskadorna i landet;
- 2) icke förhindra yrkessjukdomar i någon nämnvärd grad; och
- 3) icke undanrödja medlen till mord eller sjelfmord, hvartill de flesta och lättast tillgängliga, hastigast och säkrast verkande medel skulle oförminskade qvarstå.

På dessa af utskottet anförda grunder anhåller jag, herr talman, om afslag å motionen och bifall till utskottets hemställan.

Angående förbud mot tillverkning, försäljning och förbrukning af fosfortändstickor.
(Forts.)

*Angående
förbud mot
tillverkning,
försäljning
och förbruk-
ning af
fosfor-
tändstickor.
(Forts.)*

Herr Bexell: Jag vill förbigå den ekonomiska sidan af saken och hålla mig till frågan om eldfaran. I afseende derå kan jag absolut försäkra, att fosfortändstickorna icke äro så farliga som säkerhetständstickorna, och detta kan hvar och en pröfva. Kastar jag nemligen bort en brinnande fosfortändsticka, så dör hon, men kastar jag en säkerhetständsticka, så ligger hon och brinner på golvet. Jag tycker det därför icke är något skäl att förbjuda fosfortändstickorna.

Hvad åter yrkesfaran vidkommer, så kan man ju icke tänka sig något yrke, någon tjänst eller ens något embete, som icke medför någon fara i en eller annan form. Om vi taga hvilken tjänst som helst, så skall man alltid kunna leta fram något, som gör, att den kan vara skadlig. Ja, jag vill gå så långt, att jag till och med kan säga det om presterna. Låt någon af dem få ett godt pastorat, så lär han blifva så tjock och fet, att han kan dö af en slagattack. Det finnes således icke något yrke, att det ej kan vara skadligt antingen direkt eller indirekt.

Hvad slutligen vidkommer förbrukningen af fosfor, så veta vi att hjernan förbrukar fosfor och måste matas dermed, och därför skulle det kanske icke skada, om fosfor vore till och med litet mera allmänt spridd.

Jag yrkar afslag å motionen.

Herr Redelius: Motionären började sitt anförande med att erinra om, att om fosfortändsticksindustrien och dermed fosfornekrosen skulle få obehindradt fortfara utan något förbud, så skulle han öfverlåta åt presterna att hålla liktalen vid grafvarne, der offren för denna industri skola begravas.

I afseende på detta har jag endast att säga, att jag hittills icke haft någon den ringaste erfarenhet i det fallet, ty det har icke vid något tillfälle inträffat, att jag hållit ett liktal vid en dylik begrafning. Men det skulle ju kunna hända i framtiden, att det kunde ske, och hvad skulle jag väl då yttra? Det är svårt att på förhand säga det, men jag förmodar, att jag skulle komma att tala om detta livvets vanskligheter, om yrkesfaror, om svårigheten att kämpa för tillvaron och om oförmågan att rätta sig efter helsoföreskrifter m. m. Men, mine herrar, detta hör icke hit. Det är icke något prestkollegium, som kommit fram hvarken med motionen eller med utskottets betänkande, fastän ordföranden i utskottet råkat vara prest. Men detta har, som sagdt, icke med frågan att göra, och därför vill jag nu öfvergå till sak.

Utskottet har från första början erkänt, att motionen är uttryck för ett humanitetssträfvande, som är väl värdt all uppmärksamhet. Jag vågar påstå, att utskottet tagit denna motion på fullaste allvar och ingalunda fruktat för en utredning, hvilket likväl motionären dristat påstå. Detta är en tillvitelse, som jag ger honom tillbaka, såsom varande helt och hållet obefogad. Ty långt ifrån, att utskottet fruktat för en utredning, har det anmodat motionären sjelf att infinna

sig i utskottet för att lemna all den upplysning, han kunde önska lemna för att stödja motionen. Men utskottet har icke nöjt sig med detta, emedan de upplysningar, motionären lemnat, varit af alltför ringa och liten omfattning samt icke tillfyllestgörande, så att utskottet kunnat nöja sig med dem. Vi hafva därför från annat håll måst söka upplysningar och, såsom i utskottets betänkande synes — om herrarne göra sig tid att se efter der — hafva vi vänt oss åt alla de håll, der vi kunnat få upplysningar. Vi hafva vänt oss till medicinalstyrelsen, för att få del af de läkares rapporter, som hafva sig ålagdt att inspektera fabriker. Vi hafva vänt oss till yrkesinspektörerna för att höra, hvad de hafva att säga, och till disponenterna för åtskilliga fabriker för att erhålla upplysningar från deras sida.

Men icke nog dermed. Vi hafva äfven sökt upplysningar på andra håll: från försäkringsbolagen och från andra läkare än de, som afgifva rapporter till medicinalstyrelsen. Vi hafva tagit upp och delvis åberopat i utskottets betänkande en skrift, som motionären gifvit oss i hand, nemligen ett aftryck ur tidskriften »Hygiea» för 1892: »Redogörelse för de förgifningsfall, som förekommit å Sabbatsbergs sjukhus under åren 1879—1891» af d:r Warfvinge. Vi hafva läst den och granskat den; och här har jag för öfrigt en hel mängd skrivelser till svar på förfrågningar i ämnet.

Allt detta tror jag må vara bevis nog på, att utskottet ingalunda fruktat för en utredning. Vi hafva tvärtom gjort oss all möjlig möda att utreda så mycket, som stått i vår magt, på det att det slutliga utfallet måtte bero på sakens egen natur och på de faktiska förhållandena. Vi hafva ingalunda sökt undandölja någon del af frågan, som kunnat synas menlig för ett afslag eller gynsam för ett bifall. Vi hafva upptagit alltsammans. Detta framgår af dessa tablåer, af hvilka somliga kunna synas öfverflödiga; men vi hafva gjort allt för att gå motionären till mötes. För min del anser jag det vore önskligt, om samtliga Riksdagens utskott vore i tillfälle att lemna en så pass fullständig utredning, som detta utskott sökt lemna i denna sak, och af hvilken resultatet föreligger i dess betänkande.

Jag skall icke upptaga kammarens tid med att punkt för punkt besvara motionärens yttrande, ty jag kan vädja till betänkandet. Men en anmärkning skall jag be att ytterligare få göra. Motionären sade några ord, som jag icke tyckte om, och det var i fråga om vägan det på en väg, der på den ena vägskaalen lades guld och på den andra skadadt människokött.

Till att uppröra känslorna var detta egnadt, men icke lemnade det någon upplysning i sak, ty utskottet har icke företagit någon sådan vägning. Nej, utskottet har tagit i noggrant öfvervägande, huru det är med yrkesfaran för arbetarne, huruvida detta gift missbrukas till mord och själfmord, huruvida det leder till att förderfva människor m. m. Dessa frågor hafva vi sökt noga öfverväga och kommit till det resultat, som föreligger i betänkandet: att om också olyckligtvis detta ämne missbrukas, så sker det likväl i icke så öfvervägande

Angående förbud mot tillverkning, försäljning och förbrukning af fosfortändstickor.
(Forts.)

Angående
förbud mot
tillverkning,
försäljning
och förbruk-
ning af
fosfor-
tändstickor.
(Forts.)

grad, att på den grund allenast ett förbud för ifrågavarande industri kan anses berättigadt. Ty, mine herrar, såsom förut mer än en talare framhållit, kan det ske missbruk med allt. Men skulle man därför förbjuda allt, som kan vara förenadt med fara eller kan missbrukas? Hvad skulle vi då få kvar? Jo, ingenting.

Jag ber att få tillägga ur det myckna material, som icke finnes upptaget i betänkandet, att det finnes faror af sådant omfång, att de tusenfaldigt öfverstiga den här ifrågavarande faran för forsforns användande till mord och självmord. Det är beklagligt och sorgligt, att detta ämne missbrukas, men, såsom tabellerna i betänkandet utvisa, är det dock ett ringa antal, som använda detta medel, då de i förtviflan eller brottslig afsigt tänka på mord eller självmord. De allra flesta, som tänka på självmord, använda *repet*, men icke lär man väl af denna orsak vilja förbjuda folk att nyttja rep. Vidare användes vattnet; och min uppfattning är den, att detta kan sättas i främsta rummet som självmordsmedel, emedan i det stora antal af *våda drunknade*, som statistiken upptager till icke mindre än i medeltal 1,134 om året, visserligen många självmord döljas. Men icke kan väl någon rimligtvis komma och påstå, att vi skola förbjuda vattnet för det.

Hvad slutligen eldfarligheten beträffar, hafva vi, ehuru det varit svårt, sökt leta rätt på fall, der fosfortändstickor återopats och angifvits såsom orsak till brand. Dessa hafva, såsom synes af betänkandet, varit ytterst få och skadan högst obetydlig. Det är då långt större fara att tända eld i en kamin eller en spis eller att röka cigarrer. Det är bevisadt, att många eldsolyckor uppkommit på det viset, men det är klart, att man icke på den grund kan söka förbjuda sådant.

Jag skall icke, ehuru väl det kunde vara frestande, upptaga kammarens tid längre. Jag tror icke heller, att jag behöfver det, och jag kan därför nöja mig med att återopa de skäl, utskottet framställt i sitt betänkande, samt yrka bifall till dess hemställan.

Herr Larsson från Upsala: Jag måtte hafva varit mycket lågmält, när jag först hade ordet, eftersom utskottets ordförande icke erfarit något intryck af, att jag tackade utskottet upprigtigt för den grundliga utredning det åstadkommit. Det är hvad jag sagt; och om jag mot afsigt och vilja råkat använda något uttryck, som utskottet tagit åt sig, har det icke varit meningen att direkt rigta det såsom en anmärkning mot utskottet. Men liksom jag ber att få förklara, att jag respekterar utskottets skäl, så fordrar jag också samma rätt tillbaka.

Den förste talaren sade, om jag fattade rätt, att kontrollen icke kunde vara nöjaktig, med mindre det vore redbara fabrikanter. Ja, kan man förutsätta det som alldeles gifvet, då behöfves icke kontrollen särdeles mycket, det erkänner jag.

Vidare yttrade talaren, att i mycket stora fabriker förhållandena äro mycket bra, men detta kan väl icke vara något skäl mot för-

slaget, så länge det finnes små fabriker, och det finnes flere små än stora.

Vidare yttrades, att forfortändstickor är det samma som säkerhets-tändstickor, och att alltså förbudet skulle drabba äfven dessa; men min motion går uteslutande ut på att få bort fosfortändstickorna i egentlig mening, och den drabbar alltså icke säkerhetständstickorna.

Den förste talaren yttrade också, att i våra dagar aldrig förekomma sådana sjukdomsfall af fosfornekros, åtminstone ej i den gräsliga form, som jag skildrat dem. Men derpå tror jag ej att han kan vara säker. Jag har här en uppgift från den 13 februari 1892, och det måtte väl vara »i våra dagar». Det heter der: »Rörande sarskildt den vid fosforstickornas tillverkning uppkommande sjukdomen benröta eller fosfornekrosen tillåta vi oss ur ett bref till A. B. anför följande:

»Det finnes i de många svenska städer i Sverige, hvilka inom sig hysa en tändsticksfabrik, der fosfortändstickor tillverkas, väl få ibland armodets söner och döttrar, hvilka icke begripa den hemska betydelsen af ordet »fosfornekros». Det är också många bland dem, som fått genomgå mera än en beklagande rysning för det ordets innebörd.»

Här följer sedan en skildring om en flicka på 17 år, som 3 månader haft anställning på en fosfortändsticksfabrik och derefter angripits af fosfornekros samt för denna sjukdom måst undergå en operation, från hvilken hon icke blifvit och heller aldrig blir frisk. Det meddelas på samma ställe äfven en annan uppgift, som är ganska betecknande. Det heter:

»Det är icke många månader sedan från en småländsk stad berättades, att en i burgna omständigheter varande man, verkmästare vid en tändsticksfabrik, beröfvade sig lifvet genom att hänga sig. Han hade fosforröta i käkbenen, hade genomgått operation en gång, och det var just nu nödigt, att han skulle undergå förnyad sådan. Hellre än att åter underkasta sig dessa qval — lade han snaran om halsen.

Men han hade nog hjerta att icke dö alldeles onyttigt. Han tillkännagaf i en skrifvelse, som anträffades hos honom, att han var ett offer för fosfortändsticksindustrien, och att denna hans förtviflade handling uteslutande skedde under fosfornekrosens qval.»

Jag kan meddela flere sådana fall om det behöfves. Hvad jag härmed vill hafva sagdt, är att den förste talarens påstående, att man numera icke behöfver frukta något sådant, icke håller streck.

Man har vidare anmärkt, att om tillverkningen af fosfortändstickor blefve förbjuden, skulle staten få lösa in dessa fabriker. Jag kan ej fullt förstå detta. Det finnes tapetfabriker, och dessa äro förbjudna att vid sin tillverkning använda arsenik, men ingen har väl ifrågasatt, att staten därför skulle vara pligtig att inlösa dessa fabriker. Jag kan därför icke annat se, än att denna anmärkning hänger i luften.

Jag skall icke trötta kammaren, men kan dock icke underlåta att anföra, hvad en läkare yttrat i denna fråga. Slutresultatet af

Angående förbud mot tillverkning, försäljning och förbrukning af fosfortändstickor.
(Forts.)

*Angående
förbud mot
tillverkning,
försäljning
och förbruk-
ning af
fosfor-
tändstickor.
(Forts.)*

hans undersökning — motiverna skall jag hoppa öfver — är följande: »Då fosfortändstickorna, hvilka dertill ej sällan gifvit anledning till eldsvådor, redan äro i andra länder, såsom Danmark och Finland, förbjudna, synes det, som om detta äfven bort kunna ske hos oss, i säker hetständstickornas sjelfva hemland». Herrarne torde af detta yttrande finna, att meningarne nog äro delade om fördelarne af att bibehålla fosfortändsticksfabrikerna.

Herr Hedin: Herr talman! Om det förhåller sig så, som utskottets ordförande yttrade, att man mot motionärens förslag om förbud mot denna ytterst hälsofarliga fabrikation med rätt och fog kan göra den invändningen, att konsekvensen deraf vore att förbjuda användning äfven af rep och vatten, om detta kan sägas med framgång och åtföljas af betraktelsen, att saken är så klar, att den icke behöfver diskuteras, ja, då är det visserligen onödigt hvad motionären sagt och onödigt hvad som vidare kan yttras. Men jag delar icke den opinionen, och jag undrar, om den andre talaren i ordningen skulle vilja betrakta ett sådant argumentationssätt som bevis på den förståndsmessiga argumentation, hvilken han gillar, i motsats till det vädjande till känslan, som förebråddes motionären. I förbigående vill jag säga, att det aldrig är orätt att vädja till känslan, om man blott vädjar till goda och ädla känslor, men att det är orätt att vädja till dåliga känslor. För öfrigt, är det verkligen så säkert, att den som alltid blott har invändningar att framföra mot yrkanden om förbättringar och reformer i samhället, att han, därför att han har en eller annan mer eller mindre missförstådd siffra till sitt förfogande, representerar förståndet? Nej, herr talman, bakom sådant ligger i de flesta fall fördomar, och fördomarne sitta också rotade i en känsla, der de icke äro rotade i egennyttn.

Den förordning af år 1870, som finnes åberopad i utskottets betänkande, är, kan man säga, ett exempel på det lagstiftningshyckleri, som stundom förekommer, när man icke kan värja sig mot yrkanden, att någonting måste företagas till afhjelpande af ett oförnekligt i ögonen fallande ondt, men man likvisst icke vill gå till roten med detta onda, fastän man vill gifva sig skenet af att hafva gjort det. Då skrives en sådan förordning som t. ex. 1885 års förordning om ersättning åt oskyldigt dömd och häktade, hvilken är affattad så, att det befunnits, att den icke kunnat någon enda gång tillämpas, ej ens då de mest behjertansvärda ansökningar om skadestånd blifvit gjorda. På sådant sätt är författningen skriven, att sådana ansökningar afslagits i full öfverensstämmelse med författningen. Detta har regeringen iakttagit under flera år, men icke funnit sig föranlåten att föreslå någon förändring i denna författning, hvilken står som ett ouppfyldt löfte i svensk författningssamling. Så är det äfven med denna 1870 års förordning. Der föreskrifver man visserligen ett slags kontroll, när man nemligen påjudit, att en gång hvar tredje månad i dylika fabriker läkare skall verkställa noggrann besigtning af alla

der anställde arbetare, läkare, som af fabrikssegaren aflönas. Är detta att ställa dessa kontrollanter i riktig ställning? Man har icke fallit på den idén att påbjuda, att t. ex. den som regerade öfver Korndals bruk skulle aflöna fabriksinspektören. När det gäller att af en handtering skaffa betydliga statsinkomster, så drager man sig icke för att gifva ut betydliga summor för kontrollen. För ett enda år, kalenderåret 1890 — senare uppgifter finnas icke — gäfvos ut 336,000 kronor i rundt tal, oberäknadt kostnaderna för kontrollbyrån, till öfverkontrollörer, kontrollörer vid bränvinstillverkningen och tillsyningsmän vid allmänna nederlag. Der gäller det att af bränvinsmissbruket få en stor statsinkomst; men när man utfärdar en förordning sådan som denna, förordning om förekommande af fosforsnekros, då är det enda man vill kosta på kontrollen, att förordningen tryckes i svensk författningssamling. Men att bekosta en verksam kontroll, det har man icke råd till, utan säger, att fabrikssegarne sjelfve skola aflöna de kontrollerande läkarna. Det är en lagstiftning af den art, att den i likhet med den nyssnämnda förordningen af år 1885 i sjelfva verket icke pryder, utan misspryder de respektive årssamlingarna af svensk författningssamling.

Det är framhållet af utskottet att, *i fall* denna förordning noggrant iakttagas, det icke skulle stå så illa till, och att den fabrikation, mot hvilken motionären vändt sig, då icke skulle vara så farlig. Men när så är, så skulle man hafva väntat ett erkännande af att åtgärder borde vidtagas för att åstadkomma kontroll öfver författningens efterlefnad. Med nu gällande bestämmelser är detta helt enkelt icke möjligt.

Hvad beträffar den andre talarens i ordningen påstående, att den helt nya fabriksinspektionen, som räknar tre ledamöter, skulle hafva åstadkommit förändringar till det bättre, att resultatet af fabriksinspektörernas verksamhet redan skulle visat sig i det minskade antalet fall af fosfornekros, så är förhållandet med dessa fall, liksom med den öfriga statistik, som utskottet samlat, helt enkelt det, att det saknas tillräckliga element för en fullt upplysande statistik, så i det ena som det andra fallet. Lagen om skydd för yrkesfara är som bekant helt ny. Inspektörerna äro tre. De hafva att inspektera en oändlig mängd af näringar öfver hela vårt vidsträckt land, och regeringen har icke tvekat att draga en af dessa inspektörer, hvilken sannerligen lika litet som sina kolleger kan medhinna $\frac{1}{10}$, ja, icke ens $\frac{1}{20}$ af hvad han borde göra, till ett annat, till hans befattning alls icke hörande göromål, nemligen Trollhättekomitén. Att dessa inspektörer skulle under denna korta tid kunnat uträtta något, som kunnat visa ett resultat i afseende på ett nedåtgående af ifrågasvarande sjukdoms härjningar, det är eu föreställning, för hvilken jag icke kan erkänna att det finnes någon giltig grund.

Jag nekar icke, att utskottet gjort sig möda — utskottet förtjenar allt erkännande för det materiel som det samlat — om än några oegentligheter förekomma, såsom då utskottet i tablån på sid. 7

Angående förbud mot tillverkning, försäljning och förbrukning af fosfor-tändstickor.
(Forts.)

*Angående
förbud mot
tillverkning,
försäljning
och förbruk-
ning af
fosfor-
tändstickor.*
(Forts.)

med en aritmetisk dristighet som är märkvärdig sammanräknar 55 män och 28 kvinnor vid Mariestads tändsticksfabrik till en summa af 83 säkerhetständstickor. Men för öfrigt skall jag gerna erkänna, att utskottets betänkande innehåller åtskilligt af intresse, om man blott får göra det tillägget, att den statistiska belysning, som utskottet velat åstadkomma beträffande särskilda delar af motionärens förslag, hvilat på så ofullständiga och otillförlitliga primäruppgifter, att man icke kan draga någon slutsats deraf.

Slutligen ber jag att få göra den erinran, att, då utskottet bland sina kraftigaste argument mot motionen anför det, att bifall till motionen skulle utsätta staten för att drabbas af dryga ersättningsanspråk, åtminstone ingen af dem här i kammaren eller öfver hufvud taget i Riksdagen, som voro med om de berömda margarinmotionerna vid 1889 års Riksdag, böra rygga tillbaka för de ersättningsanspråk, som ett bifall till motionärens förslag skulle föranleda. Då föreslog man att förbjuda tillverkning af margarin liksom införsel af margarin och oleomargarin. I förbigående vill jag erinra, att hela behandlingen af den frågan ifrån första början till sista slutet utmärkte sig på ett alldeles särskildt sätt i Riksdagens förhandlingar, därför att hvarenda bestämmelse, som gäller för behandlingen af dylika frågor, systematiskt trampades under fötterna. Det var ett *tillfälligt* utskott, som i stället för *bevillnings*-utskottet föreslog att skrifva till Kongl. Maj:t om importförbud, och det var ett *tillfälligt* utskott, som föreslog, och kamrarna, som sedermera beslöto, icke en lag att margarin icke skulle få tillverkas, utan en anhållan hos Kongl. Maj:t, att Kongl. Maj:t skulle taga sig den rätten, förmodligen i kraft af sin ekonomiska lagstiftningsmagt, att förbjuda en hittills här i landet lofflig näring. Det var icke ett lagförslag som af Riksdagen antogs, i hvilket Riksdagen förklarade sig för sin del besluta så och så — det hade varit formellt lagligt, om också materiellt enligt mängas åsigt lika vanvettigt som skrifvelsen till Kongl. Maj:t — utan Riksdagen bad, att Kongl. Maj:t måtte begagna sig af den rätt, han då måste antagas hafva, att utfärda ett sådant förbud, hvaraf skulle följa, att Kongl. Maj:t skulle hafva rätt att förbjuda hvilken förut lofflig näring som helst.

När den frågan var å bane, hvad var det man då ville? Man ville förhindra arbetarne att komma åt ett, efter sakkunniges omdöme, sundt och billigt födoämne. Och hvarför? Derför att man genom utestängande af konkurrens skulle skaffa skydd för jordbruk och mejerihandtering. Då dessa — sade motionärerne — ej kunde fortfarande höja sig bredvid handel med och tillverkning af konstsmör, så ansågs det af motionärerne utan vidare själfklart, att det var den senare handteringen, tillverkningen af konstsmör, som måste vika. Då ryggade man icke heller tillbaka för de möjligen stora ersättningsanspråken, utan i samband med förslaget fann man till och med lämpligt att föreslå Riksdagen att på förhand votera en ganska betydlig summa, att ställas till Kongl. Maj:ts förfogande för inlösen af margarinfabriker. Jag vill härmed hafva sagdt, att icke de åtminstone, som

ansågo ett margarinförbud lämpligt af de skäl, som nyss anförts, och icke ryggade tillbaka för de inlösenskostnader, som skulle hafva blifvit följden af ett sådant beslut, få fästa något afseende vid det kärnskal, som utskottet anført, att staten skulle utsätta sig för dryga ersättningsanspråk genom bifall till motionärens förslag.

Jag kan icke yrka bifall till motionärens förslag och anser mig näppeligen hafva befogenhet att göra en annan framställning, nemligen om skrifvelse till Kongl. Maj:t om särskild inspektion öfver ifrågasvarande fabriker. Jag vill emellertid frambära min tacksamhet till motionären för att han väckt förslaget och på ett både sakrikt och tilltalande sätt försvarat sin motion, och uttalar den förhoppningen, att han måtte återkomma med densamma vid nästa Riksdag i något förändrad form.

Angående förbud mot tillverkning, försäljning och förbrukning af fosfor-tändstickor.
(Forts.)

Herr Thermanius: Jag skall be att redan nu få taga fasta på den humanitära grundsats, som uttalades särskildt af motionären och den siste talaren med afseende på den farliga handtering, om hvilken nu här diskuterats. Jag ber få göra det därför, att här framdeles kommer att behandlas en motion om ett annat gift, som är ännu farligare och om hvars förderfliga verkningar finnes en ännu fullständigare och bättre statistik, än den som här har blifvit förebragt. Och för såvidt de humanitära grundsatser, som motionären och andre talare sökt göra gällande, skola komma att bestämma kammaren med afseende på det svar, som på nu i fråga varande motion kommer att afgifvas, så vill jag särskildt anhålla, att de måtte ihågkomma detta, då framdeles en annan motion om ett annat gift, alkoholgiftet, kommer att af kammaren behandlas.

Herr Falk: Jag har endast begärt ordet för att göra en liten rättelse, i hvad motionären behagade uppgifva såsom af mig yttradt. Såvida jag lyckades uttrycka hvad jag menade, yttrade jag *icke*, att så svåra fall af nekros numera icke kunde uppstå, utan att, på grund af nu gällande lagstiftning och inspektion, dylika fall numera voro ytterst sällsynta, och att de, om inspektionen får några år fortfara, skulle alldeles upphöra. Jag motsätter mig på intet sätt — och tror icke heller, att jag gifvit mina åhörare anledning till en motsatt tanke — all ytterligare lagstiftning för att hindra de fall af sjukdom och fara, som genom denna handtering kunna uppstå. Långt derifrån; i den mån behöfvat påkallar, skall jag, så länge jag sitter i Riksdagen, med min röst biträda hvarje sådant sträfvannde. Hvad jag har motsatt mig, är endast motionärens föreliggande förslag. Ty der yrkar han *förbud* mot denna handtering. Äfven om motionären, såsom han af en föregående talare, om jag hörde rätt, blifvit uppmanad, skulle återkomma ständigt och jemt med denna motion, så tror jag icke, att det skall lyckas få den igenom. Kom i stället fram med förslag till behöfliga förbättringar i den nuvarande lagen, det kan Riksdagen med nöje biträda.

Angående förbud mot tillverkning, försäljning och förbrukning af fosfortändstickor.
(Forts.)

Gent emot herr Hedins yttrande — att det var ett fel i förordningen rörande tändsticksfabrikerna, att det stadgades, att de läkare, som skulle inspektera dem, skulle aflönas af fabrikssegarne, — skall jag blott taga mig friheten nämna — jag tror icke, att jag behöfver närmare utveckla det — att jag för min personliga del hyser alldeles för hög tanke om vår svenska läkarecorps för att tänka mig möjligheten af att det förhållandet, att de aflönas af fabrikssegarne, skulle i någon den ringaste mån inverka på deras inspektion.

Herr G. Ericsson från Stockholm: Då jag varit en af dem, som haft äran sitta i det utskott, som behandlat frågan, torde det ej förmenas mig att här få säga några ord.

Jag tror, att utskottet har med motiveringen väl försvarat sitt afstyrkande af motionen. Motionären har icke funnit, att utskottet bort afstyrka hans motion, oaktadt utskottet i sin utredning på fullt öfvertygande sätt visat, att den fara, som motionären förespeglat oss, icke har så stora dimensioner, som motionären behagat gifva den.

Det är emellertid likväl för mig glädjande att höra, att motionären ömmar så för de små i samhället och för reformer till deras skydd och bästa. Frågan hade också ställt sig annorlunda, om han blott begärt utredning om i hvad mån nu gällande lagbestämmelser kunna skärfas, men då motionären yrkat på rent förbud, så har det varit omöjligt för utskottet att komma till annat resultat än det gjort.

Motionären synes öfver detta slut hafva ondgjort sig och beskyller utskottet för att hafva velat hindra utredning, i det att det icke tillstyrkt hans motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t. Men jag hemställer till den ärade motionären, huruvida han, om han som sjelfständig ledamot i ett utskott är öfvertygad, att han icke bör tillstyrka en viss motion, likväl skulle af grannlagenhet mot motionären eller af andra skäl komma till annat slut, än det, hvarpå motiveringen är byggd. Jag tror icke, att man rimligtvis kan begära detta.

Hvad yrkesfaran beträffar, så känna herrarne noggsamt, att den finnes i mångahanda handtering, och om man också icke går så långt som talaren på hallandsbanken och öfverflyttar den äfven på tjenstemän och prester, så tror jag att för dem, som skola förtjena sitt bröd med sina händer, det nog finnes tillfällen, då yrkesfara i mycket hög grad förefinnes. Jag nämner särskildt porslinsfabrikerna, sockerbruken med den olidliga hetta som der är rådande, masugnarne vid jernverken, der arbetarne lätt på grund af den starka hettan utsättas för förkylning, de mekaniska verkstäderna, der de förstöra sig genom insupande af jernspån och jerndam, filfabrikerna, der filslipningen och dylikt är högst farlig. Skulle man taga dessa med i beräkningen, så skulle man finna, att vid dem kanske flere ljutit en lika säker och långsam död som vid fosfortändsticksfabrikerna, och det så mycket mera, som de nyss uppräknade fabrikerna varit mindre uppmärksammade och kontrollen vid dem mindre sträng.

Då jag inom utskottet haft att taga alla på frågan inverkande

skäl i öfvervägande, så har det skäl, som i ej ringa grad bestämt min ställning till frågan, varit det, att det i vårt land är tusentals arbetare, som i denna handtering hafva sin sysselsättning, och hvilka, om denna industri komme att förbjudas, skulle beröfvas brödet, men af dessa tusental är det kanske icke mer än en liten minoritet, som sysselsättes just i de farliga rummen, der de äro utsatta för denna förgiftning. I hvarje fall äro *de* icke hotade af faran för förgiftning, som bo omkring fabrikerna och sysselsätta hustru och barn med förfärdigande af askar, de äro ej utsatta för denna fosfornekros.

När jag tager det ena med det andra i öfvervägande och tänker på den stora export, som denna industri medför, och som i så hög grad bidrager till utjemnande af vår handelsbalans, så tror jag, att det också är ett skäl, som icke bör alldeles förbises.

Då det derjemte bevisligen icke är så många fall af denna sjukdom, som på senare tiden uppträdt, så har det för mig varit motbjudande att beröfva denna massa af arbetare, af hvilka, som jag nyss nämnde, blott ett mindretal hafva sysselsättning i de farligare rummen, deras utkomst, i synnerhet om man skall fortfara med att hårdt beskatta dem genom tull på lifsförnödenheter. Det synes mig derfor vara allt skäl att låta dem behålla denna förtjenst.

Jag vet väl, att man häremot invänder, att säkerhetständstickorna skulle ersätta fosfortändstickorna, och att fabrikerna på den tillverkningen skulle komma att lemna lika mycket arbete. Men enligt de sakkunnigas utsago förhåller det sig icke så, ty äfven om man inom landet skulle kunna lyckas ersätta fosfortändstickorna med säkerhetständstickor, så återstår dock, då prisskilnaden icke spelar någon större rol, den utländska marknaden. Och tar man den med i räkningen, så skall man finna, att säkerhetständstickorna der icke kunna uttränga fosfortändstickorna, utan den export, som Sverige nu har af fosfortändstickor, skulle nog komma att ersättas af något annat lands. Och om Sverige har råd att förlora denna export, derom må kammarens ledamöter hvar för sig döma.

Jag ber emellertid, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Redelius: Endast ett par ord till upplysning.

Det anmärktes af en talare på stockholmsbänken, att utskottet åtminstone hade kunnat föreslå en skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om ytterligare utredning än den utskottet kunnat åstadkomma. Jag ber med anledning deraf få nämna, att utskottet ansett sig förhindradt att framkomma med ett dylikt skrifvelseförslag på grund deraf, att samtidigt med det utskottet behandlade ifrågavarande motion var arbetareskyddskomitén ännu i verksamhet, och denna hade af Kongl. Maj:t erhållit det särskilda uppdraget att utreda förhållandena inom fosforindustrien och inkomma med förslag till åtgärder, som kunde vara behöfliga för att skydda de der använda arbetarne

*Angående
förbud mot
tillverkning,
försäljning
och förbruk-
ning af
fosfor-
tändstickor.
(Forts.)*

för denna farliga sjukdom. Jag håller i min hand ett separatträck, som jag fått från komitén, med hvilken jag satt mig i förbindelse.

Det kunde icke gerna vara lämpligt att när utskottet hade säker kännedom om, att en komité var i verksamhet för att utreda en viss sak, utskottet skulle hemställa till Riksdagen, att den måtte skriva till Kongl. Maj:t och begära en sådan utredning. Jag tror att detta varit ett tillräckligt skäl för utskottet att afhålla sig från en sådan hemställan.

Herr Beckman: Jag har, herr talman, begärt ordet endast för att i största korthet yttra några ord rörande sjelfva arbetareskydds-synpunkten. Jag har en särskild anledning deri, att jag varit en af ledamöterna i den nyss upplösta arbetareskyddskomitén.

Man kan icke annat än vara motionären särdeles tacksam för att han ånyo bragt denna sak å bane inom Riksdagen. Den i fråga varande yrkessjukdomen är — detta har erkänts äfven af statsmagterna — sådan, att den står i en alldeles särskild undantagsställning. Derfor är den också den enda yrkessjukdom som gjorts till föremål för en speciallagstiftning, en lagstiftning, som upprepade gånger varit föremål för Riksdagens öfverläggning. Frukten af denna lagstiftning är 1870 års förordning, som — på papperet — ålägga vederbörande åtskilliga synnerligen stränga bestämmelser i afseende på anordningar och kontroll vid denna handtering. Men det är alldeles sant, hvad som här yttrats af en ärad kamrat på stockholmsbanken: en sådan författning står endast på papperet så länge icke en fullt verksam inspektion finnes. Detta har äfven af kommerskollegium kraftigt betonats i en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anledning af yrkesinspektörens i södra distriktet uttalanden om förhållandena vid vissa tändstickfabriker derstädes. Kommerskollegium uttalar i nämnda skrifvelse såsom ett nödvändigt kraf, att en inspektion af dessa fabriker införas, som blir mera verksam och framför allt icke beroende af fabriksägarnes initiativ. Med anledning häraf anmodade också regeringen arbetareskyddskomitén att inkomma med förslag till revision af 1870 års förordning. Komitén har vid fullgörandet af detta uppdrag i stort sedt haft att tillgå ungefär samma upplysningar, som här i dag lemnats af talaren på jönköpingsbanken och som äfven delvis föreligga i det af utskottet framlagda betänkandet. Med dessa uppgifter för ögonen har komitén icke vågat för sin del föreslå rent förbud mot denna industri, deremot har den ansett sig böra som en oeftergiflig fordran framställa införandet af skärpt kontroll, samt framför allt, att den läkareinspektion, som är föreskrifven, icke göres beroende af fabriksägaren. Det får icke vara han, som bestämmer, hvilken läkare som skall förrätta inspektionen, utan skall läkare förordnas af Konungens befallningshafvande. Detta är en af de väsentligaste förändringar, som komitén föreslagit.

Äfven jag skulle önskat att i sjelfva betänkandet mera framhållits vigten af skärpta lagbestämmelser i afseende å kontrollen öfver denna

industri — att utskottet borde i sådant syfte göra något eget yrkande har, så vidt jag hört, icke påståtts; utskottet eger ju icke utan att öfverskrida sin befogenhet rätt att framställa ett sjelfständigt förslag. Vid sådant förhållande har jag liksom en föregående talare något svårt att utan vidare yrka bifall till utskottets betänkande, ehuru jag anser, att det resultat, hvartill utskottet kommit, är det enda rigtiga. Såsom en opinionsyttring vill jag i stället kraftigt framhålla vigten af yrkesinspektionens utveckling. Inom arbetareskyddskomitén har också i anledning såväl af denna fråga som åtskilliga andra föreslagits en ökning af yrkesinspektörernas antal.

Jag skulle för öfrigt gerna vara med om en framställning om inrättande af en särskild inspektion för fabriker som tillverka fosfortändstickor; men då detta icke nu kan ske, anser jag mig icke böra göra något yrkande.

Häruti instämde herr *Lovén*.

Herr Hedin: Jag anser mig böra upplysa, att utskottets ordförande synes hafva missförstått hvad jag nyss yttrade. Jag har icke påstått, att utskottet bort hemställa om något, hvartill motionen icke med full rätt gifvit anledning, utan jag sade ungefär det, att jag önskade, att utskottet gifvit något erkännande åt behovet af en förbättrad inspektion, hvilket naturligtvis skulle skett i motiveringen.

Medan jag har ordet ber jag få yttra ett par ord med anledning af den admonition, som en talare behagade för en stund sedan rigta till mig och motionären, att vi borde intaga samma ställning, då en annan fråga förekommer, nemligen frågan om alkoholgifftet. Jag vill då anmärka, att detta var den egendomligaste sammankoppling af frågor, som jag varit med om, mycket märkvärdigare än sammankopplingen af de 90 dagarne och grundskatteafskrifningen. Hvad är det föreliggande förslag afser? Att vidtaga betryggande åtgärder mot en ytterst hälsofarlig fabrikation, som en mängd personer egna sig åt, dels möjligen af oförstånd, dels ock säkerligen oftast med full vetskap om dess farlighet, ehuru de mästa underkasta sig att arbeta uti densamma för att icke svälta ihjel. Deremot vet åtminstone icke jag, att någon arbetare är af omsorgen om sin utkomst nödsakad att underkasta sig alkoholförgiftning. Så hänger det ihop med denna admonition, som efter mitt förmenande var mera spirituös än spirituell.

Herr Redelius: Med anledning af den siste talarens yttrande ber jag få läsa upp några få rader af utskottets motivering. På sidan 9 af utlåtandet heter det nemligen: »Det som i nu föreliggande ämne erfordras är, icke tillverkningsförbud, icke heller ytterligare lagstifningsåtgärder, men skarpt kontroll, så att gällande föreskrifter blifva ordentligt iakttagna. Ty det lär icke vara tvifvel underkastadt, att

Angående förbud mot tillverkning, försäljning och förbrukning af fosfortändstickor.
(Forts.)

Angående förbud mot tillverkning, försäljning och förbrukning af fosfortändstickor.
(Forts.)

det förhåller sig så, som af yrkesinspektörerna uppgifvits, nemligen att tillståndet vid flere af ifrågavarande slags fabriker varit synnerligen otillfredsställande till följd deraf, att dels genom arbetsgifvarnes liknöjdhet och försummelse, dels genom arbetarnes oförstånd och vårdslöshet föreskrifna försigtighetsmått icke blifvit iakttagna, och gällande lag alltså på dessa ställen varit en lag blott på papperet.»

Utskottet har sålunda verkligt i motiveringen uttalat sig för en skärpt kontroll.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Om ändring i gällande bestämmelser rörande placering af indelta manskapets besparingar.

Härefter företogs till behandling Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 14 i anledning af herr Lasse Jönssons i Sandby motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om ändring i gällande bestämmelser rörande placering af indelta manskapets besparingar.

Motionären, med hvilken sex af Andra Kammarens öfriga ledamöter instämt, hade i sin berörda motion, n:o 184, föreslagit:

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att i kongl. brefvet af den 12 september 1890 måtte göras den ändring, att regements- eller corpschef måtte ega rätt att placera indelta manskapets besparade medel i den sparbank, han ansåge solid för dessa medels insättningar, men hemställde utskottet, att motionen icke måtte föranleda någon kammarens åtgärd.

I fråga härom anförde:

Herr Lasse Jönsson: Min motion afser en skrifvelse till Kongl. Maj:t i syfte, att kungörelsen af år 1890, som ålagt regements- och corpscheferna att insätta soldaternas medel i postsparbanken, i stället för som förut allmän sparbank, skulle kunna ändras åtminstone derhän, att manskapets enskilda medel skulle kunna räddas från denna kungörelse. Förhållandet är nemligen, att hvarje soldat är enligt kungörelsen af 1871 skyldig att af sin årliga lön insätta ett visst belopp i sparbank, men dessutom eger han att insätta huru stort belopp som helst å samma sparbanksbok under de vilkor, som stadgas i nämnda kungörelse. Detta frivilligt insatta belopp uppgår för närvarande till närmare $\frac{1}{2}$ million kronor. Det är manskapets alldeles enskilda egendom, som de frivilligt insätta för att sedan, i den händelse de komma att köpa en egendom, som de fleste göra, lättare kunna få borgen, då de, som äro villiga att ikläda sig en sådan förbindelse, endast behöfva gå till sparbanken och taga kännedom om, huru stora medel de hafva insatta, för att kunna bedöma säkerheten.

Genom bestämmelsen, att medlen skola insättas i postsparbanken, får nu en soldat mycket svårt att bevisa, att han eger några medel insätta i en sparbank, eller åtminstone att han eger mer än han är skyldig att insätta.

Ett annat skäl för min motion är den ränteförlust, som manskapet gör genom att medlen placeras i postsparbanken, äfven de som de få frivilligt insätta. Denna förlust uppgår, som jag i min motion visat, till 18,600 kronor. Postsparbanken står under Kongl. Maj:ts omedelbara lagstiftning. Kongl. Maj:t kan sätta ned räntan, utan att derom höra Riksdagen. Den är nu 3,6 procent, men nästa år är den kanske nedsatt till 3 procent. Det är då, enligt min tanke, ganska hårdt mot manskapet och äfven mot rust- och rotehållarne — ty hvad som är till skada för manskapet inverkar försvårande på rekryteringen — att tvinga manskapet att insätta sina besparingar i postsparbanken. När 1871 den första kungörelsen kom, väckte den ogillande, och det talades mycket om den nya börd, man derigenom lagt till indelningsverket. I konstitutionsutskottet var då på allvar tal om att göra anmärkning mot dåvarande chefen för landförsvarsdepartementet, och en reservant inom konstitutionsutskottet yttrade ganska skarpa ord därför att konstitutionsutskottet icke velat uttala något klander mot departementschefen. Han säger bland annat, sedan han redogjort för förhållandet: »Jag har velat anföra dessa stadganden ur den kongl. kungörelsen, på det den, som vill uppmärksamma denna i lagstiftningsväg vidtagna regeringsåtgärd, må deraf kunna bedöma, huruvida den är till landets sannskyldiga nytta och vittnande om den skicklighet, som i ett så grannliga ärende bör fordras och förväntas, eller om Kongl. Maj:t ens haft rätt att utfärda en sådan lag.»

Jag vill icke tala om något sådant nu, då förra årets konstitutionsutskott låtit saken passera.. Men jag vädjar till kammaren, om det icke är nödvändigt att antaga en skrifvelse till Kongl. Maj:t i det syfte jag föreslagit, så att den rättelsen kunde vidtagas, att åtminstone möjlighet bereddes manskapet att återfå de medel, som de på god tro insatt i denna sparbank, der de aldrig kunna veta, hvad räntan blir. Jag hoppas, att kammaren inser detta och bifaller denna motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t, om det också icke får någon så stor betydelse för närvarande, så kan det få inflytande på framtiden, så att rättelse kan erhållas i afseende på de medel, som soldaterna blifvit narrade att insätta i denna sparbank.

Jag anhåller om afslag å utskottets hemställan och bifall till min motion.

Häruti instämde herrar *Hedin, Johansson* från Stockholm och *G. Ericsson* från Stockholm.

Herr Bruzelius yttrade: Den motion, som är under behandling, afser ett ämne, som afhandlas i kongl. kungörelserna den 9 november

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rörande
placering af
indelta man-
skapets be-
sparingar.
(Forts.)*

Om ändring
i gällande
bestämmelser
rörande
placering af
indelta man-
skapets be-
sparingar.
(Forts.)

1871 och den 12 september 1890. Genom den förra stadgas, dels såsom en *skyldighet* för soldat vid indelta armén att af sin i lego-kontraktet med rust- och rotehållarne aftalade lön antingen sjelf eller genom rust- och rotehållarne till befälet öfverlemnna en viss andel af lönen — minst 5, högst 10 kronor — dels ock *rätt* för soldaten att utöfver nämnda andel lemna åt befälets förvaltning hvad soldaten har rätt att afsätta och sjelf kan finna lämpligt. Så väl den obligatoriska andelen af lönen som det frivilliga beloppet är befälet skyldigt emottaga och för soldatens räkning göra fruktbringande. Syftmålet med ifrågavarande bestämmelser angifves i kungörelsen den 9 november 1871 vara detta: att soldat må »vid afgang ur krigstjensten ega ett besparadt, om än ringa kapital att påräkna såsom understöd vid grundläggandet af en ny verksamhet till sin och de sinas bergning».

Då kungörelsen den 9 november 1871 utfärdades, fans ännu icke postsparbanken, hvilken, som bekant, tillkom genom förordningen den 22 juni 1883.

Vid utfärdandet af 1871 års kungörelse gafs det alltså näppeligen någon annan utväg att fruktburgöra ifrågavarande medel än det som i § 2 mom. 1 och 2 i samma kungörelse angifves eller att ifrågavarande medel skulle, inom viss föreskrifven tid efter dessas aflemnande till befälet, insättas af befälet i den sparbank, som af regements- eller corpschefen bestämdes. Nu har i 1871 års kungörelse 2 § 2 mom. genom kungörelsen den 12 september 1890 erhållit den förändrade lydelse, att medel af ifrågavarande slag skola genom befälets försorg insättas i postsparbanken. Tillika har Kongl. Maj:t, i sammanhang med utfärdandet af 1890 års kungörelse, ålagt vederbörande regements- och corpschefer att föranstalta derom, att soldater vid indelta armén tillhöriga medel, som i den ordning 1871 års kungörelse stadgar, blifvit i annan sparbank än postsparbanken insatta, varda före utgången af år 1892 till postsparbanken öfverflyttade.

Det är denna senare kungörelse af den 12 september 1890 och det nyssnämnda åläggandet för regements- och corpscheferna, som motionären anser hafva i landsorten åstadkommit »oro, att icke säga ovilja».

Utskottet har icke kunnat dela denna motionärens uppfattning, utan har tvärt om hyst den föreställning, att dessa Kongl. Maj:ts åtgärder böra verka lugnande och medföra belåtenhet för dem, saken närmast rör — de indelta soldaterna.

Anledningen till utfärdandet af 1890 års kungörelse och åläggandet för regements- och corpscheferna är utförligt angifven i utskottets utlåtande. Jag skall ingalunda tillåta mig att trötta kammaren med uppreandet af *hela* anledningen dertill. Men jag anser mig pliktig att för dem af kammarens ledamöter, som i denna, af så många andra viktigare ärenden upptagna tid ej medhunnit att genomläsa utskottets utlåtande, erinra: att anledningen till lagförändringen var

den, att en afsevärd brist af manskapets vid Södra Sunnerbo kompani af Kronobergs regemente i Elmhults sparbank insatta medel af regementschefen anmäles hos Kongl. Maj:t. Bristen berodde på vissa ledsamma i den sparbanken timade händelser, som föranledt sparbankens försättande i konkurs. Regementschefen anhöll hos Kongl. Maj:t om föreskrift, huru han borde förhålla sig med afseende å ett från sparbankens sida erbjudet ackord om 60 procent.

Manskapets vid det nämnda kompaniet i sparbanken insatta medel utgjorde i jennadt tal 7,000 kr. Utdelningen skulle alltså, om ackordet antogs, belöpa sig till 4,200 kr. och bristen blifva 2,800 kronor. Men frågans spets blef: hvem skall lida förlusten? Soldaterna eller staten. Kongl. Maj:t hörde i ärendet arméförvaltningen. I ett yttrande, som återfinnes i utskottets utlåtande, har arméförvaltningen på, i mitt tycke, mycket goda grunder, ansett att staten bör vidkännas den uppkommande förlusten. Arméförvaltningen framhåller visserligen ett skäl, på grund af hvilket staten i rättgångsväg skulle kunna må hända frikännas från ersättningskyldighet. Men detta skäl anser jag för min del icke böra af staten anföras och synes mig ej heller vara hållbart. Jag håller för att, då staten tagit om hand en viss del af soldatens lön till förvaltning för soldatens räkning, är det också statens pligt att redovisa för förvaltningen af denna lön. Med de frivilligt lemnade tillskotten kan till äfventyrs förhållandet anses vara annorlunda. Jag skall straxt återkomma till hvad jag anser skilnaden vara mellan löneinnehållningen och frivilligt tillskott. Men då sålunda, enligt min och hela utskottets mening, staten bör hafva ansvarsskyldighet för ifrågavarande löne-medel, så följer deraf, att staten ej bör ställa sig solidarisk med annan penninginrättning än den, som staten enligt lag garanterar, och då, enligt § 1 af förordningen om postsparbanken, denna just har till ändamål, »att under statens garanti emottaga penningar, desamma förränta och genom räntans läggande till kapitalet ytterligare förkofra samt medlen i stadgad ordning vederbörande tillhandahålla», så synes allt skäl, från statens sida sedt, vara för handen att anbefalla insättning af ifrågavarande medel i postsparbanken och i ingen annan bank.

Motionären framhöll nyss, att genom denna lagförändring hade soldaterna misräknat sig, då de öfverlemnade de frivilliga bidragen åt befälet i tanke att få dem insatta i just den eller den sparbanken, der de visste att räntan utgick med det eller det beloppet. Så är dock icke förhållandet, ty soldaten eger icke någon som helst bestämmanderätt i fråga om valet af den sparbank, som skall mottaga medlen. Detta tillkommer endast regements- eller corpschefen att afgöra. Jag anser, att regements- eller corpscheferna hafva icke blott rättighet, utan äfven skyldighet att, om de fått skäligen anledning misstänka, att den sparbank, i hvilken dessa medel äro insatta, i följd af några förändrade förhållanden icke vidare är fullt så solid som den var då medlen insattes, anbefalla medlens förflyttning från

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rörande
placering af
indelta man-
skapets be-
sparingar.
(Forts.)*

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rörande
placering af
indelta man-
skapets be-
sparingar.
(Forts.)*

denna bank till en annan, solidare bank, äfven om räntan der vore lägre än i den andra banken. Deröfver skulle soldaterna icke hafva någon skäligen anledning att beklaga sig. Detta i afseende på de före 1890 års kungörelse insatta frivilliga belopp.

Hvad nu beträffar de frivilliga insatser, som soldaterna efter utfärdandet af 1890 års kungörelse vilja eller kunna lemna, så ligger det i soldatens eget skön att bestämma sig, huruvida han vill insätta dem i postsparbanken, som lemnar så och så stor ränta, eller i en annan sparbank mot en bok, som han sjelf tager om hand.

Hvad sedan angår ränteförlusten nämnde motionären, att postsparbanken stode under Kongl. Maj:ts omedelbara förvaltning och Kongl. Maj:t egde sålunda rätt att bestämma räntefoten. Detta är alldeles riktigt, ty det står i en § af postsparbanksreglementet, att räntefoten bestämmes af konungen. Men lika väl, som räntefoten kan vexla i postsparbanken, kan den ock vexla i de enskilda sparbankerna och blifva högre eller lägre. För närvarande är räntan i postsparbanken 3,6 procent. Jag håller före, att den trygghet och den säkerhet, som postsparbanken med statens garanti lemnar, är mera begärlig för soldaterna äfven i fråga om deras egna tillskott, än att de skulle vilja för ränteskilnadens skull riskera att sätta in dem i en sparbank, der de tilläfventyrs icke kunde utfå hela beloppet. Med hvad jag nu har sagt, har jag naturligtvis icke velat uttala någon som helst misstanke mot sparbankerna; tvärtom, jag hyser en god tanke om sparbankernas soliditet; men jag hyser ännu bättre tanke om statens soliditet. Framför allt vill jag icke, att staten skall blifva satt i vidlyftiga ansvarsförbindelser för en eller annan sparbank, som man ansett vara fullt solid, men som i uppgörelsens timma tilläfventyrs skulle komma att visa sig oförmögen att fullgöra åtagna förbindelser.

Mine herrar! Det skulle kunna blifva händelsen om motionärens förslag bifalles, och jag undrar om kammaren och Riksdagen skulle hålla god min, för den händelse att — i fall den förändring i författningen blefve beslutad, att medlen kunde få insättas i andra sparbanker, och det emellertid visade sig, att en eller annan sparbank icke kunde fullgöra sina förbindelser, Kongl. Maj:t komme till Riksdagen och begärde ett anslag på ett ganska betydligt belopp att fylla bristen med. Jag tror, att Riksdagen då hellre skulle hafva önskat, att medlen varit insatta i postsparbanken. För att nu förekomma sådant, yrkar jag bifall, herr talman, till utskottets hemställan.

Herr Lasse Jönsson: Jag ber att få yttra några ord med anledning af hvad den senaste talaren anförde. Det beror på manskapet sjelft, sade han, att insätta de frivilliga medlen eller icke. Ja, detta är ju fallet hädanefter; men det är dock en summa af nära $\frac{1}{2}$ million kronor sådana medel, som redan äro insatta, och detta bör man ju också taga hänsyn till. Det är ju icke rätt att flytta öfver dessa medel till en

annan bank, då ju soldaterna vid insättningen icke kunde ha en aning om, att något sådant skulle kunna ske. Det är nemligen omkring 483,000 kronor, d. v. s. nära $\frac{1}{2}$ million, af frivilliga medel, som genom befälets bemedling äro insatta, utöfver hvad soldaterna äro skyldiga att sätta in. Öfverflyttandet af dessa medel till en annan bank är ett våld mot soldaterna, som de icke någonsin kunde beräkna att de skulle behöfva underkasta sig.

Vidare säger den nämnde talaren, att icke heller förut soldaterna haft minsta rätt att bestämma, uti hvilken bank de ville ha medlen insatta. Må vara, men de visste likväl, hvar deras penningar insattes, och de visste, hvilken säkerhet de fingo, då de insatte de frivilliga medlen.

Här har nu så mycket talats om och gjorts så mycket väsen af den katastrof, som för en tid sedan inträffade i Elmhult. Men är då denna förlust af 1,750 kronor, som staten skulle göra genom att garantera ersättandet af de medel, som manskapet eljest skulle bli af med, så betydande, att man derpå skall hänga upp hela rikets indelningsverk? Är det rättvist, att för dessa 1,750 kronor, som staten skulle få släppa till, hela rikets indelta armé skall bli lidande?

Det vore väl för öfrigt märkvärdigt, om icke regements- och corpscheferna skulle kunna se, om någon sådan mindre sparbank icke skulle vara fullt säker. Det fins för öfrigt i städerna sparbanker, som hafva öfver 1 million kronor i egna medel såsom reservfond eller under annat namn och det fins i städerna mycket förmöget folk, som garantera sparbankernas soliditet. Och jag tror, att äfven sparbankerna på landet erbjuda ganska god säkerhet. Åtminstone är det på min ort fallet, att förutom det, att sparbanksstyrelsen i första hand står i borgen för medlen, så står kommunen i enlighet med af Kongl. Maj:ts befallningshafvande fastställd förbindelse, i andra hand i borgen för sparbanksstyrelsen. Och om den säkerhet, som sparbankerna på landet erbjuda, icke anses god nog, hvarför då icke insätta medlen i stads-sparbanker, som hafva så stora kassor och millioner såsom besparingsfonder. Alla sparbankernas sammanlagda reservfonder uppgå, som i motionen är nämndt, till en summa af mer än 22 millioner kronor, och deraf tyckes framgå, att tillräcklig säkerhet erbjudes allmänheten. Hvad som här talats om bristande säkerhet, torde därför, enligt hvad jag förmenar, icke förtjena synnerligen stort afseende. Jag yrkar därför fortfarande bifall till motionen.

Herr Nilsson i Skärhus instämde häruti.

Chefen för landtförsvarsdepartementet herr statsrådet friherre Palmstierna: Herr talman! Jag har naturligtvis icke något emot, om Riksdagen ingår med en skrifvelse till Kongl. Maj:t; sedan får Kongl. Maj:t taga saken under ompröfning. Men jag ber att få framhålla, huru en sådan skrifvelse efter mitt förmenande komme att uppfattas. Motionären har, såsom jag finner i dag något ändrat sin

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rör. placering
af indelta
manskapets
besparingar.
(Forts.)*

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rör placering
af indelta
manskapets
besparingar.
(Forts.)*

framställning utaf saken mot hvad som står i sjelfva motionen, åtminstone så som denna är relaterad i utskottets betänkande — sjelfva motionen har jag nemligen icke med mig. Han gör der icke någon skillnad mellan de ena och de andra penningarne. Om vi först ett ögonblick sysselsätta oss med motionen, såsom den är refererad i utskottets betänkande, så går den ut på, att man skulle gå tillbaka till det förhållandet, att regementschefen må ega rätt att placera indelta manskapets besparade medel i den sparbank, som han anser solid. Detta är ungefär detsamma som förut varit stadgadt, nemligen att regementschefen skulle få bestämma, i hvilken sparbank medlen borde insättas, ty han bestämmer naturligtvis att medlen böra insättas i den bank, som han anser vara den solidaste. Om vi nu betrakta detta uttryck i och för sig, så skulle väl, då det nu har hänt med en sparbank, att den icke kunnat till fulla redovisa manskapets insatta medel — och detta är ju ett faktum, som icke kan disputeras — full rätt finnas för hvarje regementschef att hädanefter säga, att den solidaste sparbanken anser jag vara postsparbanken. Det är alldeles klart, att äfven efter motionens lydelse, ingenting finnes, som hindrar regementschefen att hädanefter insätta de ifrågavarande medlen i postsparbanken.

Sedan är det en annan sak. Det ligger nära till hands att antaga möjligheten af att en regementschef ansåge en viss sparbank vara synnerligen solid — han har gjort sig underrättad, så godt han kunnat, om förhållandet — och sätter in manskapets besparingar i denna bank, men sedermera om 10 à 20 år kan det komma en annan regementschef som af ett eller annat skäl anser ifrågavarande sparbank icke vara så särdeles solid. Deruti kan han dock misstaga sig; men då han nu tror, att så är fallet, så tager han ut pennningarne ur den förra sparbanken och sätter in dem i postsparbanken eller i en annan sparbank. Hvad kommer då icke den förra sparbanken att lida? Regementschefen har genom detta sitt åtgörande tillfogat sparbanken i fråga ett kolossalt slag, och man kan förutse, att denna bank, om den också icke kan väcka ersättningsanspråk, dock skulle bli mindre belåten med saken. Men det vore ju regementschefens skyldighet, att om han på något sätt kunde misstänka, att den sparbank, hvaruti hans karlars medel stode inne, icke vore fullt solid, taga ut medlen ur banken. Om regementschefen i ett eller annat fall skulle företaga en sådan öfverflyttning till en annan bank, så ligger det nära till hands att antaga, att han just skulle välja postsparbanken, äfven för den händelse, att Kongl. Maj:t icke utfärdat någon bestämmelse i saken.

I dag har nu motionären särskildt talat om de frivilliga medlen, huru soldaterna blifvit lockade att sätta in dessa och hvilka stora förluster de skulle göra på grund af medlens öfverflyttande till postsparbanken. Om vi antaga att dessa medel uppgå till ett belopp af $\frac{1}{2}$ million kronor och sätta skillnaden i räntefoten till $\frac{6}{10}$ procent, så blir ränteskillnaden på kapitalet ifråga en summa af 3,000 kronor om

året. Dela vi upp denna summa på några och tjugu tusen soldater, så blir det ungefär 15 öre om året, som hvar och en af dem skulle förlora i ränta, och den förlusten är ju obetydlig. Deremot har staten garanterat, att om medlen insätts i postsparbanken, så gifves fullkomlig säkerhet för denna halfva million, och således ha soldaterna fullkomlig säkerhet icke endast för de penningar, som de varit tvungna att insätta, utan äfven fullständig säkerhet för de frivilligt insatta medlen. Under sådana förhållanden tror jag, att de flesta soldater gerna skulle uppoffra dessa 15 öre om året, om de i stället finge full säkerhet för de insatta medlen. Detta är saken i och för sig.

Oaktadt utskottets ordförande har redogjort för orsakerna till det kongl. brevets utfärdande, vill jag dock, enär jag har tillrådt Kongl. Maj:t att vidtaga denna åtgärd, be att få ytterligare betona saken. När nu den omtalade förlusten i Elmhults sparbank inträffade, så var första frågan den: hvem skall bära denna förlust? Och dervidlag var det icke blott fråga om denna summa af omkring 1,700 kronor, som det för det dåvarande gälde, utan först och främst var det en principfråga, och för det andra gälde det konsekvenserna. Ja, juridiskt taget kan man ju säga, att det var soldaternas ensak. Men jag frågar motionären och herrar rust- och rotehållare, om man kan tänka sig, att de indelta soldaterna, som icke sjelfva få bestämma, uti hvilken sparbank deras medel skola insättas, böra bli lidande på denna sak? Regementschefen insåg väl också, att det icke skulle gå an att de förlorade penningarna, och vände sig därför till Kongl. Maj:t. Efter min uppfattning måste staten träda emellan och ersätta denna förlust, ehuru, konstitutionellt taget, man ju kan ifrågasätta, om detta var fullt riktigt. Hvad frågan då gälde, var ju en småsak, men jag tror, att på samma gång man tager på sitt ansvar att tillråda Kongl. Maj:t att göra en sådan utgift, beträffande hvilken det ju kan ifrågasättas, om det formellt taget var absolut korrekt att göra densamma, man tillika nödvändigtvis har skyldighet att förekomma, att dylikt upprepas. Ty det är ju tydligt, att om Kongl. Maj:t en gång ersatt en sådan förlust, Kongl. Maj:t också skulle hafva skyldighet att stå för alla de förluster, hvad beträffar manskapets besparingsmedel, som kunde uppstå i sparbankerna. Det var efter min uppfattning en ovilkorlig konsekvens af det då fattade beslutet, att Kongl. Maj:t skulle tillse, att, så vidt på honom ankom, något sådant icke skulle upprepas, och då fans det icke något annat att göra än att förordna, att medlen skulle öfverflyttas till postsparbanken.

Man har här talat om den ränteförlust, som genom öfverflyttning skulle uppstå och hvilken för hela beloppet af besparingar skulle uppgå till 18,600 kronor. Detta blir ju emellertid icke 1 krona på man, och under sådana förhållanden tror jag för min enskilda del, att soldaten föredrager, att hafva en bestämd säkerhet för sina insatta medel framför ett sådant plus i ränta. Men gifvet är det, att, om Riksdagen skulle ingå till Kongl. Maj:t med en skrifvelse i frågan och framhålla, att den anser det icke vara riktigt bra stäldt med

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rör. placering
af indelta
manskapets
besparingar.
(Forts.)*

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rörande pla-
cering af in-
delta man-
skapets
besparingar.*
(Forts.)

saken sådan den nu är ordnad, utan att det borde bero på regementschefen att bestämma, hvar medlen böra placeras, Riksdagen i och med detsamma skulle hafva sagt — detta är underförstådt — att Riksdagen bär ansvaret, att Riksdagen betalar möjligen uppkommande förluster. Jag har naturligtvis intet emot, att Riksdagen affärdar en sådan skrifvelse, utan jag har endast velat säga, att denna Riksdagens skrifvelse icke kan förstås på annat sätt, än att Riksdagen också dermed har sagt, att vi betala alla penningarne.

Herr Andersson från Malmö: Jag får uppriktigt säga att jag icke kan förstå, att motionären med sådan ihärdighet vidhåller sitt yrkande på bifall till motionen, ej heller att så många af kammarens ledamöter instämt med honom. Enligt mitt förmenande kan detta instämmande nästan tydas så, som om de, som instämt med honom, icke gjort för sig klart, hvad frågan gäller. Ty då en sådan föreskrift finnes, som ålägger soldaten att årligen afsätta ett visst belopp af sin lön för att insättas i sparbank, så synes det mig också vara statens skyldighet att tillse, att han, då han en gång skall taga ut sina medel, får tillbaka alltsammans jemte ränta. Nu framgår af motionärens yttrande här, och äfven af sjelfva motionen, att han anser att det icke är så farligt med sparbankernas soliditet. — Jag vill gerna erkänna att det i allmänhet icke är någon fara med dem, utan att de i regeln skötas mycket bra. Men jag vill dock, jemte detta erkännande, påpeka att under senare tider rätt många oegentligheter, — för att icke säga något annat — inträffat inom flere af rikets sparbanker, hvilket gjort att regeringen måst se upp vid placandet af soldaternas medel. Detta är något, som jag tror att hvar och en bör hålla regeringen räkning för.

Jag ber att få återkalla i herrarnes minne, huruledes det gick med Elmhults sparbank för några år sedan. Huru gick det icke till i Örkeneds sparbank, och huru gick det icke i Mjölby? Jag ber att herrarne erinra sig huru det i dessa dagar visat sig, att i Medevi sparbank äfvenledes falsarier blifvit begångna. Under sådana förhållanden vill jag hemställa till herrarne, huruvida det icke är klokt, då man iklädt sig ansvarsskyldighet för återbetalningen, att soldaternas medel placeras i en sådan anstalt som postsparbanken, för hvilken staten sjelf ansvarar.

Här har talats så mycket om den ränteförlust, som soldaterna skulle göra. Men, mine herrar, är det skäl i att göra ett så stort kapitel af detta? Nog finner hvar och en enskild person det med sin fördel mera öfverensstämmande att, när han skall placera sina penningar, göra det i en bank, som han vet vara fullkomligt solid, än att placera dem i en bankinrättning, om hvilken han kanske kan hysa vissa dubier; och han placerar dem i den solida banken, äfven om han skulle få en eller annan bråkdels procent mindre ränta i denna än i den mindre solida.

Om man kastar en blick på statistiken, skall man finna att en

mycket stor del sparbanker — och i synnerhet mindre sparbanker — i vårt land för sina utlemnade lån emottaga säkerheter, som äro af ganska tvifvelaktig beskaffenhet. Jag har läst igenom denna sparbanksstatistik och dervid funnit att sparbankerna hafva en stor del af de hos dem insatta medlen placerade i lån mot endast namnsäkerhet, ja det har visat sig att exempel finnas på banker, der man mot borgen utlånat intill 86 procent af de insatta medlen. Dessutom har det visat sig att sådana fall förekomma, der man såsom säkerhet för utlånta medel emottagit liffförsäkringsbref eller totalt värdelösa aktier. Jag vill därför hemställa till herrarne om det är skäl i att tillråda regeringen att frågå den nu införda principen, att soldaternas medel skola insättas i postsparbanken, samt återgå till det gamla förfaringsättet, hvarigenom dessa medel skulle öfverflyttas till sparbanker som handla på ett så, lindrigast sagdt, lättsinnigt sätt.

För öfrigt säger motionären i sin motion att det väckt oro, att icke säga ovilja, i landet därför att man genom föreskrifterna i 1890 års förordning droge den stora summan af öfver tre millioner kronor ifrån landsorten. — Jag tycker att det är ett rätt egendomligt argument, att man för den skull skall föreslå förändring i denna förordning. Ty jag föreställer mig att icke postsparbanken behåller de penningemedel, som insättas, utan söker fruktbargöra dem, så att de nog komma ut här och hvar i landet. Ty det förhåller sig ju med penningar på samma sätt som med vatten, att hvarest ett behof finnes dit tillflöda de.

Utaf allt hvad jag funnit i motionen såväl som af det anförande, motionären här hållit, har den uppfattning, som jag hyste inom utskottet, icke blifvit förändrad, och skall jag därför hos herr talmannen anhålla om att nu få göra samma yrkande, som jag gjorde, då motionen förevar hos utskottet, nemligen att motionen måtte afslås.

Herr Stjernspetz: Herr talman, mine herrar! Jag är af alldeles motsatt mening mot den ärade talare som nu hade ordet. Han syntes först vilja uppträda för att försvara Kongl. Maj:ts och krigsministerns åtgärd för den nya förändringen utaf placerandet af soldaternas besparingsmedel. — Det är icke någon, som klandrat den saken i och för sig, hvarför Kongl. Maj:t ej har behof af några försvarare, men den beslutade åtgärden kan äfven ses, utom i rent administrativt hänseende, som synes varit afgörande för Kongl. Maj:t, äfven uti den stora allmänhetens intresse. I strid mot herr Bruzelius vill jag äfven nämna, att oro och förargelse flerstädes i landet uppstått i följd af den plötsligt vidtagna åtgärden. Derom lider icke något tvifvel!

Jag vill äfven fästa mig vid herr Anderssons senaste yttrande. Han sade det att: »här göra motionären och herrarne så mycket väsen af, om det blir en liten ränteförlust.» — Ja, men den förlusten uppgår dock årligen till 18,600 kronor på det hela, och, mine herrar, det är att observera, att det är *hvarje år*, som soldaterna göra den ränteförlusten. Men hvad gör icke herr Andersson i stället sjelf för affär af en annan förlust på icke fullt 2,000 kronor, som ännu icke

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rörande pla-
cering af in-
delta man-
skapets
besparingar.
(Forts.)*

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rörande pla-
cering af in-
delta man-
skapets
besparingar.*
(Forts.)

i verkligheten ens inträffat utan blott ligger inom möjlighetens område? Det är en förlust, som måste anses vara högst *obetydlig*, och som till följd af sin obetydlighet snarare talar till fördel för sparbankernas skötsel än tvärtom, då dertill kommer, att detta blefve den enda förlust som inträffat under en tidrymd af icke mindre än 20 år!

Det är således icke sant att sparbankerna äro illa skötta. Det finnes, det vet man ju, oredliga tjänstemän, som förvällat, att de lidit förluster. Men det är dock icke mera än en liten sparbank som kommit på obestånd, ty sparbankerna äro så väl grundade att de icke gå omkull af sådana mindre förluster. Och det är för öfrigt knappast tänkbart, att situationen skulle kunna blifva sådan, att sparbankerna icke skulle kunna fullgöra sina förbindelser emot insättarne. I Fellingsbro sparbank t. ex. står först styrelsen i ansvar för alla medlen, och sedan står Fellingsbro kommun i fullkomligt bindande ansvarighet för alla insatta medel, så att jag förstär icke, att icke en sådan säkerhet skulle vara tillräcklig. Dessutom är ju Kongl. Maj:t, som vi veta, betänkt på att ytterligare skärpa kontrollen, och då torde det inom kort blifva ändå bättre.

Jag vill för öfrigt fråga herrarne: Är det verkligen lämpligt att staten åsamkar sig ett så drygt ansvar som den nu fått? Ty hvad har staten gjort? — Jo först har den ålagt soldaterna att göra besparingar. Hvad har staten sedan gjort? — Jo den säger till soldaterna: Ni skola sätta in dessa besparingar hos postsparbanken d. v. s. hos mig sjelf. Hvad har staten vidare gjort? — Jo den bestämmer sjelf den ränta, som soldaterna får och lemnar ingen säkerhet för kapitalet.

Detta är detsamma, som om en egendomsegare skulle säga till sina underhafvande: Ni skola göra besparingar hvarje år, kommen ihåg det! Dem skola ni sätta in hos mig! Och jag eger absolut rätt att bestämma hvilken ränta ni skolen ha likasom säkerheten för penningarne.

Jag vill upprigtigt säga herrarne att jag visst icke för närvarande har någon misstro till svenska statsverket. Men faktum är dock det, att svenska statsverket flera gånger gjort bankrutt. Det har i synnerhet vid hvarje krig vi fört på de två senaste århundradena inträffat, att bankrutten alltid varit en gifven följd af kriget.

Vi hörde under diskussionen här — det är icke längre sedan än i onsdags — huru det lämpligen framhölls, att vi skulle göra oss beredda på dylika eventualiteter. Då vill jag för en sådan händelse fråga herrarne: hvilket drygt ansvar har icke staten åtagit sig, då den tvungit soldaterna att sätta in sina enda besparade medel men icke kan under vissa omständigheter med säkerhet lemna dessa medel tillbaka till dem? Staten kan icke borga för sig sjelf eller sådana åtaganden. Staten kan genom sina lagar tillhålla enskilda personer och kommuner att fullgöra sina förbindelser. Men beträffande statens egna förbindelser har det, som sagdt är, händt — och det kommer med all säkerhet i framtiden äfven att hända — att de varit utsatta

för katastrofer. Jag hemställer därför till herrarne, om icke herrarne anse, att staten kommer att ådraga sig i framtiden ett mycket drygt ansvar. Hela affären är helt enkelt intet annat än ett tvångslån, pålagdt fattiga soldater och deras efterlevandel!

Jag vill påminna om en annan sak, som har någon likhet med denna. Det är ungefärligen 20 år sedan det var fråga om svenska arméns pensionskassor. Riksdagen hemställde till svenska armén att öfverlemna sina pensionskassor till statsverket med utsigt, att staten skulle öfvertaga pensioneringen helt och hållet och med detsamma äfven höja pensionerna. — Jaha, mine herrar, svenska armén svarade — nej. Jag minnes mycket väl grunden dertill. Det fans gamla officerare från forna tider, som mycket väl visste, att det kunde komma sådana tider, då de skulle kunna önska att hafva sin kassa för sig sjelfva, ty de hade upplefvat tider, då statsverket hvarken kunnat utbeta löner eller pensioner.

Jag kan således, säger jag ännu en gång, icke anse, att svenska staten bör taga på sig ett så drygt ansvar. För min del skulle jag vilja, att soldaten sjelf finge bestämma, i hvilken sparbank han vill insätta sina medel. Detta kunde ordnas på det sättet, att uppgörelsen skedde, då han antages till rekryt, så att, då han skulle uppgöra kontraktet med rust- eller rotehållaren, då kunde karlen sjelf bestämma, hvarest han önskade få sina medel placerade, och då vore det han sjelf, som finge bära ansvaret för möjliga förluster. Detta, får jag således säga, synes mig vara den enda rätta vägen. Beträder man den, då bör hvar och en vara nöjd, när han har rätt att sjelf i det fallet vara den bestämmande.

Den saken föreligger emellertid icke nu. Jag skall därför be att få instämma i motionärernas förslag, ehuru jag icke är riktigt tillfredsställd dermed. Ty det kan nog blifva svårt för corpscheferna att bestämma, hvarest insättningarna skola göras. Men skulle bestämmandet häraf komma att bero på corpscheferna, så antager jag, att de då skulle hemställa till soldaterna, i hvad för en bank dessa sjelfva ville hafva sina sparmedel insatta, och samma förhållande skulle naturligtvis äfven ega rum i fråga om rekryternas medel, så att alla finge bestämma, hvar de önskade hafva sina besparingar insatta. Detta vore under sådana förhållanden, enligt hvad mig synes, det enda rigtiga, och en dylik rättighet för soldaten skadar icke den militära lydningen.

Kommer nu en sådan här skrifvelse till stånd, kan ju Kongl. Maj:t dervid fästa det afseende vid densamma, som den kan förtjena. Men jag anser det nyttigt, att något i denna rigtning göres, och därför, ehuru jag icke är riktigt nöjd med den formulering, som motionärerna haft, skall jag likväl anhålla om bifall till deras skrifvelseförslag.

Herr R. Berg: Herr talman, mine herrar! Jag skall icke uttänja diskussionen med att bemöta den senaste ärade talaren, hvilket

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rörande placering af in-
delta manskapets
besparingar.
(Forts.)*

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rörande in-
delta man-
skapets
besparingar.
(Forts.)*

ej heller torde vara behöfligt. Jag vill endast i olikhet med honom nämna, att den motion, som ligger till grund för det föreliggande utskottsbetänkandet, enligt mitt förmenande innebär ett ogillande af Kongl. Maj:ts åtgärd att anbefalla öfverflyttandet till postsparbanken af det indelta manskapets besparade medel, och anser jag denna Kongl. Maj:ts åtgärd särdeles välbetänt. Då så väl i utskottsbetänkandet som nyss af utskottets ordförande, äfvensom från statsrådsbanken, anförts så tydliga skäl för denna åtgärd, skall jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Berg förenade sig herrar *Alsterlund* och *Petersson* i Hamra.

Härmed var öfverläggningen slutad. Enligt de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag derå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Herr Lasse Jönsson begärde votering. I anledning häraf skedde nu uppsättning, justering och anslag af en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad kammarens fjerde tillfälliga utskott hemställt i nu föredragna utlåtandet n:o 14, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren, med afslag å nämnda hemställan, bifallit herr Lasse Jönssons i ämnet väckta motion.

Omröstningen i vanlig ordning företagen, utföll med 87 ja mot 30 nej; varande alltså utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 10.

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rörande ut-
arrendering
af kronans
domäner.*

Föredrogs Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 15, i anledning af herr C. G. Anderssons i Skeenda med fleres motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t om ändring i gällande bestämmelser rörande utarrendering af kronans jordbruksdomäner.

Utskottet hemställde i detta utlåtande: »att kammaren måtte besluta, det Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om sådan ändring af 7 § i kongl. kungörelsen den 10 november 1882,

att kronoarrende må utbjudas å offentlig auktion endast å ett ställe samt att bestämmelsen om skriftliga, förseglade anbud må borttagas.»

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rörande ut-
arrendering
af kronans
domäner.
(Forts.)*

Häremot hade reservation anmälts af herrar *Bruzelius, Andersson* från Malmö, *Lovén* och *Liljeqvist*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion icke måtte föranleda någon kammarens åtgärd.

Efter uppläsande af utskottets hemställan anförde:

Herr *Bruzelius*: Herr talman! Mine herrar! Som kammaren behagade finna, har jag och tre andra ledamöter i utskottet afgifvit en vid utlåtandet fogad reservation. På de i denna reservation anförda grunder anhåller jag, herr talman, att få framställa det yrkande, att motionen icke måtte föranleda någon kammarens åtgärd.

Herr *Kihlberg*: Herr talman! Mine herrar! Det nuvarande sättet för utarrendering af kronodomäner är enligt mitt förmenande onödigt besvärligt och vidlyftigt, utan att derigenom någon som helst fördel vinnes hvarken för staten eller den enskilde. De dubbla auktionerna orsaka onödig kostnad för spekulanterna, derigenom att de nödgas hålla ombud på ettdera auktionsstället. Men icke nog dermed, försigtigheten bjuder dem äfven att ingifva skriftligt anbud för att sedan endast i det fall behöfva göra muntligt anbud, i händelse deras förseglade anbud blifvit öfverbjudet. Det är lätt att se, att den försåtliga karakteren af detta utarrenderingssätt erbjuder ett rikt tillfälle för den listige och förslagne spekulanten att narra sin medtäflare, liksom det afskräcker mången hederlig spekulant från all täflan. Ingen vill naturligtvis vid auktionen öfverbjuda sig sjelf, och den, som vid auktionen noga bevakar sina intressen, vill heller icke sätta sitt förseglade anbud till högsta möjliga siffra; men han riskerar också, oakadt alla sina bemödanden, att se sitt anbud öfverflygladt af en annans förseglade anbud, som ofta nog kanske endast med några kronor öfverstiger hans eget. Vore deremot täflan öppen och samlad till en enda auktion, då blefve det en verklig täflan, en sann och öppen täflan. Man kan visserligen invända, att man behöfver icke vidtaga så omfattande anordningar då man är spekulant på ett kronoarrende, som jag här omnämnt, utan att det enklaste vore, att den, som spekulerade på ett dylikt arrende, gjorde sig underrättad om; huru mycket arrendet i sjelfva verket vore värdt, och sedan skickade in ett försegladt anbud på det belopp, hvartill arrendevärdet kunde skattas, i hvilket fall ju ingen skada skedde. Så kan visserligen en och annan resonera; men den verkliga jordbrukaren, den, som måste lefva af sitt jordbruk såsom arrendator och ofta nog har ganska begränsade tillgångar, han får lof att allvarligt tänka på saken och noga och försiktigt se sig för. Mången person i den ställningen är kanske icke sjelf kompetent att göra upp en säker kalkyl. Han har kanske icke heller fullt för-

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rörande ut-
arrendering
af kronans
domäner.
(Forts.)*

troende för den uppskattning, som verkstälts af uppskattningsnämnden. Vanligen söker han då upplysningar af dem, som bo i granskapet af arrendegården. Dessa upplysningar meddelas ofta alldeles på måfå. Att en person, som spekulerar på ett arrende, är tveksam om, huru han lämpligast skall förfara, det får man icke förtänka honom. Han måste taga i betraktande, om egendomens areal, afkastningsförmåga o. s. v. kan lämpa sig just för honom med hänsyn till hans beräkningar och hans tillgångar samt med hänsyn till den arbetskraft han har att förfoga öfver, denna senare kanske hufvudsakligen grundad på familjens egna medlemmar. — Är nu täflan öppen vid en enda auktion, så kan en sådan spekulant ju hafva någon ledning för sitt omdöme genom de anbud, som, då ärligt menade, afgifvits vid auktionstillfället. Visserligen kan då inträffa, att han afgifver något högre anbud, än han skulle hafva gjort under nuvarande förhållanden; men det kan likväl vara en fördel för honom att få detta arrende, och för staten är det ingen förlust. Om också med nuvarande utarrenderingsätt staten skulle få ett högre arrendebelopp, så uppväges denna omständighet efter införande af en ny anordning i många fall derigenom, att icke då längre, såsom nu, många spekulanter afskräckas från att deltaga i ett så motbjudande förfaringssätt som det här ifrågavarande. Dessutom har ju staten den allra fullaste garanti för, att den icke ingår på för låga arrendeafgifter, derigenom, att domänförvaltningen i hvarje fall eger förkasta högsta anbudet, om det icke uppgår till, hvad arrendeuppskattningsnämnden har föreslagit, och i sådant fall förordna om ny arrendeauktion.

Men fall hafva förekommit — och jag tror, att så kommer också framdeles att blifva händelsen —, att mången oförsigtig och ifrig spekulant fastnat för arrendet just genom det förseglade anbudet. Detta är icke någon fördel för staten. De förluster, som en arrendator af en kronodomän lider, återverka menligt på statens intressen. Spekulanterna på dessa kronoarrenden äro icke kapitalstarka personer i allmänhet. Begäret efter egen torfva lockar den mera bemedlade att skaffa sig eget jordbruk i stället för att arrendera. De tillgångar, dessa arrendatorer ega, inskränka sig esomoftast till hvad som behöfs för de oundgängligaste inventarierna. Mången arrendator saknar helt och hållet rörelsekapital; men genom hushållning, arbetsamhet och klokhet i beräkningen kan likväl en sådan man med ett arrende, som icke är alltför obilligt, försörja sig och sin familj, ja, äfven upparbeta det arrenderade jordbruket till en högre afkastningsförmåga. Men under fullt liknande förhållanden i öfrigt kan arrendatorn, om han fått betala arrendet högt, göra förlust år efter år och så småningom gå sin ruin till mötes, då hans borgesmän få öfvertaga arrendet. Eller kanske han ändå tager sig fram till arrendetidens slut. Men då är i alla fall detta jordbruk vid arrendetidens slut i det skick, att det icke lär locka många spekulanter. Och just på grund af detta förfallna skick torde staten under nästa period få återbetala hvad den under den förflutna arrendeperioden fått för mycket.

Dessutom har man sagt, att man med nuvarande tillkrånglade utarrenderingssätt skulle kunna förekomma, att den ena spekulanten köper bort den andra, det vill säga betalar sin medtäflare, för att han skall afstå från konkurrens. Äfven om sådana försök nu någon gång göras, torde de icke ofta hafva möjlighet att lyckas. Ty skulle sådana spekulationer utveckla sig, så motverkade de sig sjelfva. Då skulle nemligen snart nog personer uppträda vid auktionstillfällena och säga sig vara spekulanter på arrendet, medan de i sjelfva verket spekulerade allenast på nyssnämnda ersättning. Men för resten om det skulle låta sig göra att spekulera på berörda sätt, så kunna dylika öfverenskommelser lika väl försiggå nu, som om auktionerna vore öppna. Skola sådana öfverenskommelser komma till stånd, måste de nemligen uppgöras före auktionen; ty under sjelfva auktionen lär väl icke vara tid för sådana uppgörelser. Dessutom lär väl ofta inträffa, att verkliga spekulanter gifva sig tillkänna först vid auktionen, utan att man förut haft någon kännedom om dem. Detta innebär naturligtvis det, att sådana spekulationer, som här blifvit omnämnda, äro ytterst vanskliga för dem, som inlåta sig derpå för att få en mindre arrendeafgift.

Detta är mitt skäl för att biträda motionärernas förslag. Jag vill till stöd för denna min uppfattning åberopa utdrag af skrivelser, som hafva blifvit insända till domänstyrelsen, der fråga varit före att förändra de särskilda bestämmelserna med afseende å förvaltningen af kronans domäner. Den ena af dessa skrivelser, af hvilka jag tagit utdrag, är aflåten af t. f. domänintendenten i Örebro län G. Djurklou och den andra af konungens befallningshafvande i Upsala län.

Jag skall bedja att få uppläsa delar af dessa skrivelser. Den förstnämnda innehåller:

»Till kongl. maj:ts befallningshafvande i Örebro län. Uti skrifvelsen den 5 sistlidne juli anmodad att afgifva yttrande rörande en uti ett inför kongl. domänstyrelsen den 10 juni d. å. fördt protokoll af herr kammarrådet och riddaren J. M. Ahlmark föreslagen ändring uti *dels* sättet för — — — — *dels* gällande stadganden beträffande förvaltningen af kronans jordbruksdomäner, får jag med återställande af de remitterade handlingarna afgifva följande värdsamma förklaring.»

I denna förklaring heter det bland annat: »Skulle detta, som man väl bör hoppas och vänta, vinna afseende, anser jag tiden äfven vara inne att göra en förändring jemväl hvad sjelfva auktionsförrättningen angår. Nu hålles samtidigt auktioner inom fögderiet och på landskontoret. Denna anordning, som antagligen afsett att under äldre tider med svåra kommunikationer bereda spekulanterna en lättnad, synes nu vara föråldrad. Den är dessutom otjenlig, då det ovilkorligen måste vara af vigt för en spekulant att, äfven om anbudets antagande icke dermed är gifvet, redan vid auktionstillfället och sedan de förseglade anbuden öppnats, få veta huruvida hans anbud är det högsta eller icke. Nu händer ganska ofta att på samma dag

Om ändring af gällande bestämmelser rörande utarrendering af kronans domäner.
(Forts.)

*Om ändring
af gällande
bestämmelser
rörande ut-
arrendering
af kronans
domäner.
(Forts.)*

flere auktioner på landskontoren följa på hvarandra, medan samtidigt auktion på samma arrenden förrättas ute i fögderierna, och skulle nu någon vara spekulant på antingen det ena eller det andra af dessa hemman, är han genom sitt högsta anbud på det första afstängd från möjligheten att göra ett antagligt anbud på något af de andra, ty han kan icke veta om han blifvit under- eller öfverbjuden på det andra auktionsstället. Någon fördel för kronan af denna besvärliga dubbla auktionsförrättning är svår att finna, men olägenheterna för arrendespekulanterna äro deremot ostridiga och vid sådant förhållande tvekar jag icke att föreslå att arrendeauktioner begränsas till ett enda ställe, vare sig att detta bestämmes inom fögderiet eller på landskontoret.

Örebro den 16 augusti 1886

G. Djurklou
t. f. domänintendent i Örebro län.»

Konungens befallningshafvande i Upsala län yttrar i skrifvelse till domänstyrelsen af den 15 oktober 1886 uti samma ärende bland annat följande:

»I sammanhang härmed skulle dock konungens befallningshafvande vilja hemställa huruvida det icke vore skäl att beträffande auktionerna för framtiden äfven vidtaga den förändring, att desamma hållas endast på ett ställe, nemligen å landskontoret inför konungens befallningshafvande, samt att skriftliga förseglade anbud å arrenden icke vidare må få dervid afgifvas.

Utom det att i de allra flesta fall inga anbud afgifvas vid de auktioner, som hållas i de särskilda orterna, och som därför allenast tillskynda kronan en fullkomligt ofruktbar utgift för förrättningsmannens resekostnader, sedan numera blifvit medgifvet, att ersättning derför skall utgå, hafva, då det någon gång händer, att en eller annan spekulant infinder sig vid dessa auktioner i orterna, de nemligen allenast bekymmer deraf, okunniga som de äro, huruvida andra spekulanter tillstädeskommit vid den samtida auktionen hos konungens befallningshafvande och hvilka anbud der afgifvas, att ej tala om de ökade kostnader spekulanter tillskyndas genom att nödgas, för bevakande af sina intressen, medelst ombud infinna sig på det ena auktionsstället medan de personligen uppvakta vid det andra.

Nutidens lätta kommunikationer medför i allmänhet så ringa kostnader för en resa till länsresidenset, att de icke böra utgöra hinder för arrendeauktionernas förläggande allenast till länsstyrelsen, desto mindre som derstädes lätt finnes att tillgå ombud för den spekulant, som ej anser sig hafva råd att personligen inställa sig.

De förseglade skriftliga arrendeanduden, hvilkas medgifvande ursprungligen hade varit afsedt väsentligen att bereda aflägsse boende spekulanter en lättnad, hafva visat sig, då de någon gång förekomma,

nemligen endast till arrendets oskäligen nedsättande missbrukas af spekulanter, som personligen infinna sig vid auktioner och som, i medvetande af hvad de skriftligen bjudit göra antingen intet eller ock ett alldeles för lågt muntligt anbud, i afsigt att förekomma de muntliga budens stegring utöfver det belopp, deras skriftliga förseglade anbud innehåller.

Konungens befallningshafvande skall därför vilja tillstyrka den förändring i gällande föreskrifter angående sättet för arrendeauktionernas förrättande, att dessa hållas allenast inför länsstyrelsen och att endast muntliga anbud dervid få afgifvas.»

Med stöd af hvad jag nu anfört och den motivering, som förekommer uti utskottets betänkande, yrkar jag bifall till utskottets utlåtande.

Herr *Svensson* i Brämhult instämde häruti.

Herr *Andersson* i Skeenda: Denna min motion har tillkommit på den grund, att så många klagomål anförts utaf arrendatorerne af kronans domäner öfver det sätt, hvarpå dessa nu utarrenderas. För min del kan jag alldeles icke finna, att det kan vara lämpligt för staten att hafva så tillståndt, att två auktioner skola hållas rörande samma sak på olika ställen. Skulle en enskild person gå till väga på detta sätt, så kunna nog herrarne tänka sig, hvilket omdöme man skulle fälla härom. För resten är jag förvissad om, att med det tillvägagående, som jag föreslagit, icke skulle uppstå några förluster för staten, utan att förhållandet snarare skulle blifva tvärtom och således möjligen större arrendebelopp komma att inflyta, än man kan få, då anbud ingifvas, såsom nu är fallet. — Under sådana förhållanden, herr talman, kan jag icke annat än yrka bifall till såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr *Andersson* i Högkil: Jag kan för min del icke gilla det slut, hvartill utskottet kommit. Syftemålet med ifrågavarande bestämmelse är hufvudsakligast, att det auktionssätt, som nu användes, skall »tjena till förebyggande af sådana öfverenskommelser vid den muntliga auktionen, hvarigenom en del af den inkomst, kronan eljest kunnat erhålla, stanna hos enskild person.» Men, säger utskottet, syftemålet vinnes icke på det sättet, och såsom skäl därför anför utskottet, att fall kunna förekomma, då den verkliga spekulanten först gifver sig tillkänna under auktionen. Men dermed har utskottet, så vidt jag förstår, icke bevisat någonting. Man kan visserligen säga att under sådana förhållanden, som utskottet förutsätter, det vore öfverflödigt att hafva ett stadgande, som afser att förebygga dylika öfverenskommelser. Men jag finner det å andra sidan vara tydligt och klart att under andra förhållanden fältet för s. k. »ringbildning» skulle komma att stå öppet efter motionärens förslag.

Utskottet säger vidare att det nuvarande förfaringssättet vid ut-

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rörande ut-
arrendering
af kronans
domäner.
(Forts.)*

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rörande ut-
arrendering
af kronans
domäner.
(Forts.)*

auktionering af kronans arrenden är motbjudande för mången redbar spekulant. Men kan det verkligen, herr talman, vara motbjudande för en redbar och ärlig spekulant att få välja mellan att afgifva sitt anbud skriftligt eller muntligt inför Konungens befallningshafvande eller kronfogden. För min del kan jag icke finna, att det ligger något motbjudande häri.

Riksdagen har vid flere tillfällen förkastat förslag, som gått i sådan riktning som det föreliggande nemligen åren 1809, 1864 och 1877. 1881 års förslag till de bestämmelser, som nu gälla för förvaltningen af kronans domäner, är på Riksdagens begäran utarbetadt i finansdepartementet med biträde af sakkunnige personer. Öfver detta förslag har sedan åtskilliga myndigheter blifvit hörda, bland andra såväl kammarkollegium som d. v. skogsstyrelsen. Dessutom hafva samtliga Konungens befallningshafvande i riket fått tillfälle att uttala sig deröfver. Förslaget framlades sedermera för 1882 års Riksdag till granskning och godkändes af statsutskottet samt antogs af Riksdagen. Att i en lag, som tillkommit efter en så fullständig, grundlig och mångsidig utredning och pröfning, nu göra ändringar på så lösa grunder, som utskottet föreslagit, är enligt mitt förmenande icke välbetäckt och följaktligen icke heller tillrådligt.

Slutligen ber jag få fästa uppmärksamheten på det minst sagdt olämpliga uti, att Riksdagen skall hos Kongl. Maj:t anhålla om ändring af bestämmelser, som det enligt 77 § regeringsformen tillkommer Riksdagen att ensam afgöra och besluta om.

På grund af hvad jag nu yttrat ber jag få yrka afslag å utskottets hemställan i det föredragna betänkandet.

Häruti instämde herrar *Nilsson* i Vrångebol, *Olsson* i Ornakärr och *Forsell*.

Herr Ola Bosson Olsson yttrade: Mig veterligen hafva inga olägenheter försports med afseende å det sätt, som nu användes vid utarrendering af kronans domäner, med undantag af motionärerna och herr Kilberg. I Skåne hör man icke alls af dessa påstådda olägenheter, och mig veterligen ingen annanstans heller med det undantag jag förut nämnt. Något säkrare eller bättre sätt för utarrendering af dessa domäner än det nuvarande kan icke gerna föreskrifvas; ty om utarrenderingen skulle försiggå såsom motionärerne föreslagit och utskottet tillstyrkt är det ju alldeles tydligt, att det skulle blifva lättare att på omvägar komma åt ett boställe till underpris, än under nuvarande förhållanden, när auktion skall förrättas på två ställen och derjemte skriftliga anbud få göras. I den nu gällande domänlagen är allt gjordt för att betrygga de gamle arrendatorerne, som förut sutit på arrendena, men för hvilka arrendetiden var tilländalupen, att blifva fortfarande bibehållna vid sina arrenden och således icke beroende af nya spekulanter på boställena. På denna grund tillkom den s. k. optionsrätten, för att så att säga skydda de dåvarande arrendatorerne,

som under den förflutna arrendetiden väl skött sina innehafvande boställen. Hade de gjort detta och ville kvarstanna å arrendena, ansågs någon ny täflan ej böra ifrågakomma, utan de blefvo utan vidare berättigade att bibehålla arrendena mot erläggande af den arrendeafgift, som af uppskattningsnämnden blifvit föreslagen eller af domänstyrelsen bestämd. Det kan väl svårigen motsägas, att i de temligen sällsynta fall då den gamle arrendatorn antingen icke vill öfvertaga eller också icke är berättigad att öfvertaga arrendet, t. ex. därför att han icke skött egendomen väl och således ny auktion skall förrättas, något säkrare medel svårigen kan finnas för den, som ämnar spekulera på ett boställsarrende, än att i främsta rummet skaffa sig underrättelse om den uppskattning, som domänintendenten med tillhjälp af sakkunnige personer verkställt af bostället. Dessutom måste väl en dylik spekulant sjelf ega något omdöme. Vill en person spekulera på ett boställsarrende, så tager han väl sjelf, om han icke är alltför lättsinnig, egendomen i betraktande. Dervid har han två faktorer att rätta sig efter, dels den uppskattning, som skett, och dels sitt eget omdöme, och då bör han väl sjelf veta, hvad han tror sig till att kunna bjuda i arrende, vare sig auktion förrättas på ett eller tio ställen och vare sig han gifver sitt anbud skriftligt eller muntligt; man kan således icke med skäl säga att hans rätt är i ringaste mån förnärjad.

Herr talman! Jag yrkar afslag å utskottets förslag och bifall till reservanternas hemställan i det nu föreliggande betänkandet.

Herr Hedin: Jag skall tillåta mig att anhålla, att all vidare realitetsdiskussion om detta förslag måtte upphöra, i ty att deraf något annat resultat ändå icke grundlagsenligt kan följa än bifall till reservanternas förslag, »att förevarande motion icke måtte föranleda någon kammarens åtgärd», såvida icke kammaren möjligen skulle anse sig befogad att jemte detta afslag uttala ett mera direkt klander öfver utskottsmajoritetens tillvägagående, då den här föreslagit en grundlagsvidrig åtgärd. Utskottsmajoriteten borde snarare hafva beslutit att anhålla om att få till kammaren återlemnna motionen såsom icke ens tillhörande utskottets behandling. Men det finnes ju andra, som hafva en annan åsigt än jag i detta fall, som anse, att utskottet, när det fått en motion till sig remitterad, måste behålla den. Och är detta riktigt, hade utskottet rätteligen ingenting annat att göra än att hemställa om afslag å motionärernas förslag. Utskottet har deremot nu föreslagit någonting, som står i direkt strid med Sveriges grundlag.

Då tycker jag, som sagdt, att det kan vara tillräckligt ordadt i denna sak i realiteten.

Herr Wästfelt: Herr talman! Herrar riksdagsmän! Då jag icke kan gilla utskottets beslut i denna fråga, utan ämnar förena mig med reservanterna, vill jag med ett par ord meddela orsaken,

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rörande ut-
arrendering
af kronans
domäner.
(Forts.)*

*Om ändring
i gällande
bestämmelser
rörande ut-
arrendering
af kronans
domäner.
(Forts.)*

hvarför jag intager denna ståndpunkt i frågan. Under de många tillfällen, som jag hade att sätta mig in i denna fråga under 19 års tjenstgöring uppe i ett län, der oupphörligen sådana här auktioner förekomma, har jag funnit, att det sätt, som nu enligt gällande föreskrifter användes vid utarrendering af kronodomäner, är tillfredsställande både för staten och för den enskilde. Om man tänker sig in i dessa förhållanden, skall man finna, att det är ganska svårt för Konungens befallningshafvande att kunna rätt bedöma hvad sanna värdet är på en egendom, som skall utbjudas på arrende. Det är lika svårt för spekulanter att inställa sig vid auktionen inför Konungens befallningshafvande. Mången, som tänker på att spekulera, afhåller sig derifrån till följd af afståndet. Om auktionen åter hålles i orten inför kronofogden, ha spekulanterna ej så långt till auktionsstället. Och kronofogden i fögderiet bör ha väl reda på kronodomänerna inom detsamma. Han är också i stånd att rätt bedöma förhållandena, och då de afgifna anbuden sedan kollationeras med hvarandra, blir kronofogden i tillfälle att meddela Konungens befallningshafvande hvad han har sig bekant i saken.

Jag får på denna grund, herr talman, yrka, att reservanternas mening måtte blifva Riksdagens beslut.

Herr Kihlberg: En föregående talare har yttrat, att det icke visat sig vara några olägenheter förenade med det nuvarande sättet för arrendeauktioner. Om så skulle vara förhållandet förundrar det mig, att denna motion kommit till Riksdagen under tecknad af ganska många af kammarens ledamöter. Jag förmodar därför, att motionen grundar sig på olägenheter, som verkligen förekommit. Dessutom har jag i mitt föregående yttrande framdragit åtskilliga olägenheter af kostnader och besvär, åtminstone när det gäller södra och mellersta Sverige. Deremot erkänner jag, att den föregående talaren har haft rätt, beträffande Norrland, der det icke förekommer så många dylika utarrenderingar.

En annan talare, herr Peter Andersson i Högkil, har sagt, att det nuvarande sättet för arrendeauktioner skulle förhindra bortköpandet af andra spekulanter. Jag trodde mig i mitt föregående anförande tillräckligt hafva visat, att dessa spekulationer kunna försiggå lika väl nu, som om förändring skulle ske. Jag har derfor icke blifvit öfvertygad om olämpligheten af den ifrågasatta förändringen af de skäl, som nu anförts mot utskottets förslag.

Af en annan talare har anförts, att det skulle vara oformligt, att denna motion remitterats till ett tillfälligt utskott. Derom må jag säga, att jag icke är så hemma i formerna, att jag kan bedöma denna sak. Men det är icke utskottets fel, att den kom till oss. Skall den falla på det skälet, må det så vara.

Herr Hedin: Nej, herr talman, det är icke blott det, utan äfven det som förut nämnts af herr Peter Andersson i Högkil och

sedermera af mig. Om utskottet velat, skulle det, sedan det mottagit motionen, visserligen kunnat anhålla att få återlemna den, men den omständigheten att ingen inom utskottet kommit att föreslå det, bevisar likväl icke, att utskottet haft någon uppfordran att framkomma med ett rent af grundlagsvidrigt förslag. Det är detta utskottets majoritet gjort, och det är skäl nog för att låta utskottets förslag falla.

Om ändring i gällande bestämmelser rörande utarrendering af kronans domäner.
(Forts.)

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad beslöt kammaren, med godkännande af herr talmannens i sådant afseende gifna proposition, att den i fråga varande motionen icke skulle till någon kammarrens åtgärd förmedla.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

Herr	<i>J. E. Schöden</i> . . .	under 12 dagar fr. o. m. den 11 dennes,
»	<i>S. Arnoldsson</i> . . .	» 12 » » » 11 »
»	<i>C. F. Petersson</i> i	
	Dänningelanda . .	» 10 » » » 14 »
»	<i>A. Göransson</i> . . .	» 10 » » » 12 »
»	<i>D. G. Rekstadius</i> . .	» 6 » » » 11 »
»	<i>Folke Andersson</i> . .	» 11 » » » 11 »
»	<i>A. Hansson</i> i Sol-	
	berga	» 10 » » » 11 »
»	<i>Back Per Ersson</i> . .	» 10 » » » 11 »
»	<i>F. M. Stånggren</i> . .	» 4 » » » 19 »
»	<i>I. O. Nylander</i> . . .	» 10 » » » 11 »
»	<i>Per Larsson</i> i Fole	» 12 » » » 11 »
»	<i>J. Jonsson</i> i Frös-	
	torp	» 10 » » » 11 »
»	<i>O. Erickson</i> i Bjersby	» 11 » » » 11 »
och	» <i>N. Olsson</i> i Ättersta	» 10 » » » 11 »

§ 12.

Till bordläggning anmäldes:

lagutskottets utlåtande, n:o 39, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af 1 § i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 3,44 e. m.

In fidem
Hj. Nehrman.

Onsdagen den 13 April

kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

Kammarens förhandlingar leddes under detta sammanträde af herr vice talmannen.

§ 1.

Herr statsrådet m. m. friherre *Hj. Palmstierna* aflemnade Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående höjning i anslagen till beväringssmanskapets vapenöfningar och till försvarsverket till lands i allmänhet eller arméförvaltningens departement.

Den kongl. propositionen bordlades.

§ 2.

Justerades de i kammarens sammanträden den 4, 5 och 6 dennes förda protokoll.

§ 3.

Föredrogs och bordlades för andra gången lagutskottets utlåtande n:o 39.

§ 4.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *G. Elowson* under 6 dagar från och med den 14 dennes.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, n:o 11, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 16 riksdagsordningen;

statsutskottets memorial, n:o 57, med förslag till voteringsproposition, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut angående anvisande af

medel till förbättrande af tullstatens enskilda pensionsinrättnings ställning; samt

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 16, angående skrifvelse till Konungen i fråga om meddelande af bestämmelser rörande samtrafik mellan svenska jernvägar.

Kammaren beslöt, att dessa ärenden skulle å föredragningslistan för nästa sammanträde uppföras framför det ärende, som blifvit två gånger bordlagdt.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,46 e. m.

In fidem

Hj. Nehrman.
